

Türkiye 2024 Raporu

**Avrupa Parlamentosuna, Konseye, Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesine ve
Bölgeler Komitesine Sunulan Komisyon Tebliği
AB Genişleme Politikasına İlişkin 2024 Tebliği**

1. GİRİŞ	3
1.1 ÇERÇEVE	3
2. GRUP 1: KATILIM SÜRECİNİN TEMEL İLKELERİ	3
2.1 DEMOKRATİK KURUMLARIN İŞLEYİŞİ VE KAMU YÖNETİMİ REFORMU	3
2.1.1 Demokrasi	3
2.1.2 Kamu Yönetimi Reformu	4
2.2.1 Fası 23: Yargı ve Temel Haklar	4
2.2.2 Fası 24: Adalet, Özgürlük ve Güvenlik	6
2.3 EKONOMİK KRİTERLER	7
2.3.1 İşleyen Bir Piyasa Ekonomisinin Varlığı	7
2.3.2 Birlik İçindeki Rekabet Baskısı ve Piyasa Güçleriyle Baş Edebilme Kapasitesi	11
2.4 KAMU ALIMLARI, İSTATİSTİK, MALİ KONTROL	12
Fası 5: Kamu Alımları	12
Fası 18: İstatistik	13
Fası 32: Mali Kontrol	14
3. İYİ KOMŞULUK İLİŞKİLERİ VE BÖLGESEL İŞ BİRLİĞİ	15
4. ÜYELİK YÜKÜMLÜLÜKLERİNİ ÜSTLENEBİLME YETENEĞİ	17
GRUP 2: İÇ PAZAR	17
Fası 1: Malların Serbest Dolaşımı	17
Fası 2: İşçilerin Serbest Dolaşımı	19
Fası 3: İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi	19
Fası 4: Sermayenin Serbest Dolaşımı	20
Fası 6: Şirketler Hukuku	20
Fası 7: Fikri Mülkiyet Hukuku	21
Fası 8: Rekabet Politikası	22
Fası 9: Mali Hizmetler	23
Fası 28: Tüketicinin ve Sağlığın Korunması	24
GRUP 3: REKABETÇİLİK VE KAPSAYICI BÜYÜME	25
Fası 10: Dijital Dönüşüm ve Medya	25
Fası 16: Vergilendirme	25
Fası 17: Ekonomik ve Parasal Politika	26
Fası 19: Sosyal Politika ve İstihdam	27
Fası 20: İşletme ve Sanayi Politikası	27

Fasıl 25: Bilim ve Araştırma.....	28
Fasıl 26: Eğitim ve Kültür	28
Fasıl 29: Gümrük Birliği.....	29
GRUP 4: YEŞİL GÜNDEM VE SÜRDÜRÜLEBİLİR BAĞLANTISALLIK	29
Fasıl 14: Taşımacılık Politikası.....	29
Fasıl 15: Enerji	30
Fasıl 21: Trans-Avrupa Ağları	31
Fasıl 27: Çevre ve İklim Değişikliği	31
GRUP 5: KAYNAKLAR, TARIM VE UYUM	32
Fasıl 11: Tarım ve Kırsal Kalkınma	32
Fasıl 12: Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikası.....	32
Fasıl 13: Balıkçılık ve Su Ürünleri Yetiştiriciliği.....	33
Fasıl 22: Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu	33
Fasıl 33: Mali ve Bütçesel Hükümler	33
GRUP 6: DIŞ İLİŞKİLER.....	34
Fasıl 30: Dış İlişkiler	34
Fasıl 31: Dış, Güvenlik ve Savunma Politikası	35

1. GİRİŞ

1.1 ÇERÇEVE

Türkiye, Avrupa Birliği için kilit bir ortak ve aday bir ülkedir. AB Konseyi, Nisan 2024'te AB'nin Doğu Akdeniz'de istikrarlı ve güvenli bir ortama ve Türkiye ile iş birliğine dayalı ve karşılıklı yarar sağlayan bir ilişki geliştirmeye yönelik stratejik ilgisini yinelemiştir. Bu bağlamda AB Konseyi, Avrupa Birliği'nin AB-Türkiye iş birliğinin daha da geliştirilmesi bakımından Kıbrıs çözüm görüşmelerinin yeniden başlatılmasına ve bu görüşmelerde ilerleme kaydedilmesine özel bir önem atfettiğini vurgulamıştır. Hem AB hem de Türkiye 23 Kasım 2023 tarihli AB-Türkiye ilişkilerine dair Ortak Bildiri ve ilgili AB Zirvesi Kararları'nda yer alan tavsiyeler doğrultusunda, karşılıklı menfaat alanlarında yeniden angajman arayışını sürdürmektedir. AB, belirlenen koşullara tabi olarak aşamalı, orantılı ve geri döndürülebilir bir şekilde Türkiye ile yapıcı bir şekilde yeniden angajmana girmektedir. Ortak ilgi alanlarında üst düzey ilişki devam etmiştir.

Türkiye ile katılım müzakereleri, AB Zirvesi Kararları doğrultusunda 2018'den bu yana durmuştur. AB'nin demokratik standartlar, hukukun üstünlüğü, yargının bağımsızlığı ve temel haklara saygı konularında süregelen gerilemeye ilişkin ciddi endişeleri giderilmemiştir.

2016 AB-Türkiye Mutabakatı sonuç vermeye devam etmiştir ve göç konusunda iş birliği açısından hâlâ kilit bir çerçeve teşkil etmektedir. Türkiye, Suriye'den ve diğer ülkelerden gelen 3,6 milyon mülteciye ev sahipliği yapma konusundaki olağanüstü çabalarını sürdürmüştür. AB, 2011'den beri, mültecilere ve onlara ev sahipliği yapan halka destek olmak maksadıyla 10 milyar avro ayırmıştır. Komisyon temel ihtiyaçlar, sınır yönetimi, eğitim, sağlık, koruma ve sosyo-ekonomik destek gibi alanlarda yardım sağlamaya devam etmiştir. Ekonomik alanında ise Türkiye, 2023 yılında 206 milyar avroyu aşan ticaretiyle AB'nin beşinci büyük ticaret ortağı olmuştur.

2023'ten bu yana, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de herhangi bir izinsiz sondaj faaliyeti yürütmemesi veya Yunan adaları üzerinde uçuş gerçekleştirmemesiyle, Türkiye ve Yunanistan arasındaki ikili ilişkiler iyileşmiştir. Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanımayı reddetmeye devam etmiş ve ilgili BM Güvenlik Konseyi Kararlarına aykırı olarak, iki devletli çözümü defaatle savunmuştur.

2. GRUP 1: KATILIM SÜRECİNİN TEMEL İLKELERİ

2.1 DEMOKRATİK KURUMLARIN İŞLEYİŞİ VE KAMU YÖNETİMİ REFORMU

2.1.1 Demokrasi

Seçim kampanyasında gözlemlenen bazı eksikliklere rağmen, Mart 2024'te Türkiye'de gerçekleşen yerel seçimler genel olarak iyi organize edilmiş ve halkın iradesine saygı gösterilmiştir.

Cumhurbaşkanlığı sistemi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yasama ve denetim işlevlerini büyük ölçüde zayıflatmıştır. Meclis, hükûmetin hesap verebilirliğini sağlayacak araçlardan yoksundur.

Bütünleşme sürecinden sorumlu kurumlar mevcuttur. Ana sorumlu kurum, bir Bakan Yardımcısının sorumluluğundaki Avrupa Birliği Başkanlığı'dır.

Denge ve denetleme mekanizmalarının bulunmayışı Cumhurbaşkanlığı sisteminin belirleyici unsurları olmaya devam etmiştir. Düzenleyici kurumların çoğu doğrudan Cumhurbaşkanlığına bağlı kalmaya devam ederken, kamu yönetimi oldukça siyasallaşmıştır. Hükümetin muhalefet partilerine mensup belediye başkanları üzerindeki baskısı yerel demokrasiyi zayıflatmaya devam etmiştir.

Türkiye'deki sivil toplum kuruluşları (STK'lar), daralan faaliyet alanları ve yetkililerin sürekli baskısı da dâhil olmak üzere çok sayıda kısıtlamayla karşı karşıya kalarak zor bir ortamda faaliyet göstermektedir. Buna rağmen, sivil toplum sesini duyurmaya ve sivil hayata aktif olarak katılmaya devam etmiştir ve çeşitli alanlarda önemli katkılarda bulunmuştur. Yeni mevzuat ve politikaların, bağımsız STK'lara danışılmasını sağlayacak mekanizmalar oluşturulmalıdır.

2.1.2 Kamu Yönetimi Reformu

Türkiye, kamu yönetimi reformu alanında **belirli ile orta düzey arasında hazırlıklıdır**. Rapor döneminde **ilerleme kaydedilmemiştir**.

Komisyondun geçen yılki tavsiyeleri yerine getirilmemiştir ve bu nedenle hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- AB ilkeleri doğrultusunda ve kapsamlı istişareler sonucunda kamu yönetimi ve kamu mali yönetimi reformu için kapsayıcı bir strateji hazırlaması ve benimsemesi;
- Özellikle üst düzey pozisyonlar için liyakate dayalı işe alım, atama ve terfi sistemini oluşturması;
- Politika planlama belgelerinin ve yasa tekliflerinin kapsayıcı ve kanıta dayalı şekilde hazırlanmasının sağlanması amacıyla politika oluşturma sürecini gözden geçirmesi gerekmektedir.

2.2.1 Fasıı 23: Yargı ve Temel Haklar

Türkiye, hukukun üstünlüğü ve temel haklar konusunda **başlangıç düzeyinde hazırlıklıdır**. Önceki raporlarda tanımlanan kilit sorunlar için **ilerleme sağlanmamıştır** ve ciddi endişe devam etmiştir.

Yargının işleyişi

Türkiye bu alanda **başlangıç düzeyinde hazırlıklıdır** ve bu alanda **ilerleme sağlanmamıştır**. Yeni yargı paketlerinin kabulüne karşın, yargının işleyişine ilişkin temel sorunlar cevapsız kalmıştır. Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) belirli kararlarını uygulamayı reddetmektedir. Yetkililerin hakimler ve savcılar üzerindeki hukuka aykırı baskısı yargının bağımsızlığı ve kalitesi üzerinde olumsuz etki yapmaya devam etmiştir. Ülkenin yargı sisteminin işleyişinin iyileştirilmesi için ciddi çabalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Komisyondun geçen yılki tavsiyeleri yerine getirilmemiştir ve bu nedenle hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- Yargının, görevini bağımsız ve tarafsız şekilde gerçekleştirmesine imkân tanıyan, Avrupa standartları ile uyumlu siyasi ve hukuki bir ortam oluşturması; güçler ayrılığının kuvvetlendirilmesi, AİHM içtihadına uygun bir biçimde karar alması gereken Anayasa Mahkemesi kararlarına alt derece mahkemeleri tarafından riayet edilmesini sağlaması;
- Yürütmenin rolünün ve etkisinin sınırlı olması için Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nun (HSK) yapısını ve üyelerinin seçim sürecini değiştirmesi ve HSK'nın veya üst düzey yetkililerin adli süreçlere müdahalesine karşı güvenceler getirmesi;
- Tüm adli süreçlerde suç mağdurlarının hakları, şüpheli ve suçlanan kişiler için ceza yargılamalarında usule ilişkin haklar, masumiyet karinesinin garanti edilmesi, cezai sorumluluğun şahsiliği ilkeleri ve yasal kesinlik, savunma hakkı ve adil yargılanma hakkı başta olmak üzere temel haklara saygı gösterilmesini sağlaması gerekmektedir.

Yolsuzlukla mücadele

Türkiye yolsuzlukla mücadelede hâlâ **başlangıç düzeyinde hazırlıklıdır** ve rapor döneminde **ilerleme sağlanmamıştır**. Ülke, yolsuzluğu önleme ve kontrole dair bir çerçeve kurulmasına yönelik ya da yolsuzlukla mücadele için Avrupa Konseyi'nin Yolsuzluğa Karşı Özel Hukuk Sözleşmesi'ne ve Avrupa Konseyi Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesi'ne, Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu'nun (GRECO) tavsiyelerine ve Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi'ne uygun birimler kurmaya yönelik adımlar atmamıştır. Yasal çerçeve ve kurumsal yapının, yolsuzluk davalarının kovuşturma ve karar aşamalarında hukuka aykırı biçimde siyasi baskı kurulmasını sınırlandıracak şekilde iyileştirilmesi gerekmektedir. Kamu kurumlarının hesap verebilirliğinin ve şeffaflığının iyileştirilmesi gerekmektedir.

Geçen sene Komisyon tarafından sunulan tavsiyeler uygulanmamıştır ve hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi ve ilgili Avrupa Konseyi Sözleşmeleri başta olmak üzere, yolsuzlukla mücadele ile ilgili uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmesi;
- GRECO tarafından yayımlanan tavsiyeleri, ihtiyaç duyulan mevzuatın da kabul edilmesi yoluyla, etkili bir biçimde yerine getirmesi;
- Yolsuzlukla etkili bir şekilde mücadele etmeye yönelik net bir siyasi irade ve vizyonu yansıtan, güvenilir ve gerçekçi bir eylem planıyla desteklenen bir yolsuzlukla mücadele stratejisini detaylı bir şekilde hazırlaması gerekmektedir.

Temel haklar

İnsan haklarının ülkedeki genel durumunda bir iyileşme görülmemiştir ve konu bir endişe kaynağı olarak kalmayı sürdürmektedir. Türkiye'deki yasal çerçeve, insan haklarına ve temel haklara riayet edilmesine ilişkin genel güvenceleri içermektedir ancak mevzuatın ve mevzuatın uygulanmasının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihadı ile uyumlu hâle getirilmesi gerekmektedir. Gazeteciler, yazarlar, avukatlar, akademisyenler, insan hakları savunucuları ve diğer

eleştirel seslerin, teröre destek verdikleri iddiasıyla yargılanmalarına ve mahkûm edilmelerine devam edilmiştir.

Geçen sene Komisyon tarafından sunulan tavsiyeler uygulanmamıştır ve hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- Terörle Mücadele Kanunu ile bu kanunun uygulanmasını ve terörizmle mücadele pratiklerini Avrupa standartları, AİHS, AİHM içtihadı ve Venedik Komisyonu tavsiyeleriyle ve Avrupa Birliği müktesebatı ve uygulamalarıyla uyumlu hâle getirmesi;
- Kadına yönelik şiddetin her türüyle etkili bir şekilde mücadele için hukuki çerçeveyi ve bu çerçevenin uygulanmasını iyileştirmesi;
- LGBTIQ bireylerin karşılaştıkları dâhil olmak üzere, her türlü ırkçılık ve ayrımcılıkla etkin mücadele etmesi ve azınlıkların korunmasını sağlaması;
- Kavala vs. Türkiye davasındaki karar da dâhil olmak üzere, AİHM kararlarını öncelikli olarak uygulaması gerekmektedir.

İfade özgürlüğü

Türkiye bu alanda **başlangıç düzeyinde hazırlıklı** olmaya devam etmektedir ve rapor döneminde **ilerleme sağlanmamıştır** ve ciddi endişe sürmektedir. Milli güvenlik ve terörle mücadele ile ilgili ceza kanunlarının uygulanması, ifade özgürlüğünü engelleyecek şekilde AİHS ile çelişmeye ve AİHM içtihadından uzaklaşmaya devam etmiştir.

Geçen sene Komisyon tarafından sunulan tavsiyeler uygulanmamıştır ve hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- Tutuklu yargılanan gazetecileri, insan hakları savunucularını, avukatları, yazarları ve akademisyenleri serbest bırakması ve bu kişiler aleyhine açılan ceza davalarının AİHS ve AİHM kriterlerine uygun olarak sonuçlandırılmasını sağlaması;
- Başta Terörle Mücadele Kanunu, Türk Ceza Kanunu, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun, "yalan haber" in tanımı ile ilgili olarak Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun olmak üzere, ceza mevzuatını Avrupa standartlarına uygun hâle getirmesi ve bu mevzuatın ifade özgürlüğünü kısıtlamayacak biçimde ve orantılı bir şekilde uygulanmasını sağlaması;
- Basının görevini, bağımsız şekilde ve misilleme veya işten çıkarılma kaygısı duymaksızın yerine getirebileceği güvenli ve çoğulcu bir ortamı sağlaması gerekmektedir.

2.2.2 Fasil 24: Adalet, Özgürlük ve Güvenlik

Türkiye, adalet, özgürlük ve güvenlik alanında **orta düzeyde hazırlıklıdır**. İran ile kara sınırının gözetim ve koruma kapasitesinin daha fazla güçlendirilmesi ile ilgili olarak **bazı ilerlemeler** kaydedilmiştir. Türkiye, 3,6 milyon mülteciye ev sahipliği yapmak ve bu mültecileri desteklemek için kayda değer çaba sarf etmeye devam etmiştir.

Geçen yılki tavsiyelerin birçoğunun hâlâ yerine getirilmesi gerekmektedir ve bu tavsiyeler hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- Mart 2016 tarihli AB-Türkiye Mutabakatı'nı, başta Yunan adalarından Türkiye'ye dönüşler olmak üzere tam olarak uygulaması ve AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması'nın tüm hükümlerini Üye Devletlerin tamamı bakımından uygulaması;
- Europol ile Türkiye arasında kişisel verilerin değişimine ilişkin AB ve Türkiye arasında uluslararası bir anlaşmanın akdedilebilmesini kolaylaştıracak şekilde kişisel verilerin korunmasına ilişkin mevzuatını AB mevzuatıyla uyumlu hâle getirmesi;
- Ulusal ve uluslararası düzeydeki sınır hizmetleri arasındaki koordinasyonu artırmak maksadıyla sınır yönetimine ilişkin bir strateji ve eylem planını kabul etmesi ve uygulaması gerekmektedir.

Örgütlü suçlarla mücadele

Türkiye, bu alandaki AB müktesebatının uygulanması konusunda **belirli düzeyde hazırlıklıdır**. Belirli alanlarda AB müktesebatıyla ve uygulamalarıyla uyum konusunda **sınırlı ilerleme** kaydedilmiştir. Mali Eylem Görev Gücü (FATF) Eylem Planı'nın henüz yerine getirilmemiş maddelerinin ele alınması konusunda ilerleme sağlanmış ve ülke FATF'nin "gri listesi"nden çıkarılmıştır.

Geçen yılki tavsiyeler hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- Terörle mücadele konusundaki yasal çerçeve ve uygulamaları AB müktesebatı doğrultusunda iyileştirmesi, kara para aklama, terörizmin finansmanı ve kitle imha silahlarının yayılmasının finansmanı rejiminin Venedik Komisyonu'nun tavsiyeleri doğrultusunda güçlendirilmesi;
- Eurojust ile iş birliğine yönelik olarak Avrupa Birliği ile uluslararası bir anlaşma akdetmesi, AB'nin eşdeğer kolluk kurumları ile iş birliği yapma ve bilgi değişiminde bulunmaya yönelik operasyonel istekliliğini artırması ve AB Üye Devletleriyle yeterli adli iş birliği yapması;
- Tanık koruma ve veri koruma alanlarında mevzuatını geliştirmesi gerekmektedir.

2.3 EKONOMİK KRİTERLER

2.3.1 İşleyen Bir Piyasa Ekonomisinin Varlığı

Türkiye - Önemli Ekonomik Rakamlar	2015-20 Ortalama	2021	2022	2023
Kişi başına düşen GSYİH (PPS cinsinden AB-27'nin yüzdesi)	64	61	67	73
Reel GSYİH büyümesi	3.8	11.4	5.5	5.1

+15 yaş nüfusun ekonomik faaliyet oranı (%), toplam	51.9	51.4	53.1	53.3
Kadın	32.9	32.9	35.1	35.8
Erkek	71.5	70.3	71.4	71.2
15+ yaş nüfusun işsizlik oranı (%), toplam	11.7	12.0	10.5	9.4
Kadın	14.3	14.7	13.5	12.7
Erkek	10.4	10.7	9.0	7.7
15+ yaş nüfusun istihdamı (yıllık büyüme yüzdesi)	0.6	7.9	6.7	2.9
Nominal ücretler (yıllık büyüme yüzdesi)	17.9	19.3	73.2	106.6
Tüketici fiyat endeksi (yıllık büyüme yüzdesi)	11.7	19.6	72.3	53.9
Avro karşısında döviz kuru	5.1	10.4	17.4	25.7
Cari işlemler dengesi	-2.7	-0.8	-5.1	-4.1

Türkiye, işleyen bir piyasa ekonomisi oluşturma konusunda oldukça **ileri düzeydedir** ve rapor döneminde **bazı ilerlemeler kaydetmiştir**.

Çok daha sıkı bir para politikası izlenmesi yönündeki memnuniyet verici değişim, dış dengesizliklerin azaltılmasına yardımcı olmuş ve iç talep ılımlı bir görünüm sergilemiştir. Enflasyonist baskılar ve enflasyon halen çok yüksek olmasına rağmen gerilemiştir. İstihdam artmış ancak işgücü piyasası hâlâ önemli yapısal zorluklarla karşı karşıyadır. Bütçe açığı alınan tedbirlere rağmen kısmen deprem sonrası imar harcamaları nedeniyle artmıştır. Bankacılık sektörü hâlâ önemli zorluklarla karşı karşıya kalmakla birlikte, değişen politika ortamına nispeten sorunsuz bir şekilde uyum sağlamıştır. Yetkililer, iş ortamını iyileştirmek için adımlar atmış ancak şeffaflık ve öngörülebilirlik endişe kaynağı olmaya devam etmiştir. Devlet yardımlarının şeffaflığı ve kontrolü zayıf kalmıştır.

Komisyondun 2023 tavsiyeleri tam olarak uygulanmamıştır ve bu nedenle geçerliliğini korumaktadır. Türkiye'nin, piyasa ekonomisinin işleyişini iyileştirmek için özellikle:

- Enflasyonla mücadele süreci kalıcı olarak sağlanana kadar sıkı para politikası duruşunu sürdürmesi;
- Bütçe açığını daha da azaltmak için gelir tarafındaki aşırı büyümeyi ve harcama tarafındaki mali destekleri kullanması;
- Devletin fiyat belirleme mekanizmalarına müdahalesini azaltarak, rekabeti bozan devlet yardımlarını önleyerek ve devlet yardımlarının şeffaflığını artırarak iş ortamını daha da iyileştirmesi gerekmektedir.

Ekonomik yönetim

2023'ün ortalarından bu yana daha geleneksel ve daha sıkı ekonomi politikalarına doğru memnuniyet verici bir geçiş olmuştur. Merkez Bankası temel politika faizini önemli ölçüde artırmış ve parasal akışı güçlendirmek ve politika faizini para politikasının birincil aracı haline getirmek için önemli adımlar atmıştır. İyileştirici tedbirler 2023 bütçe açığının kontrol altına alınmasına da yardımcı olmuştur. 2024 merkezi yönetim bütçe açığının, daha iyi gelir performansı ve gider tarafındaki düşük harcamalar nedeniyle hedefin önemli ölçüde altında olması muhtemeldir. Mayıs 2023 tarihli Ekonomik ve Mali Diyalog sonuçlarında ortaya konan politika rehberliğinin uygulanması sınırlı olmuştur. Mayıs 2023 seçimlerinden sonra para ve maliye politikası sıkılaştırılmış ve yetkililer kur korumalı mevduat programından kademeli olarak çıkmak için adımlar atmıştır. Hükümet, enerji sektöründeki kamu iktisadi teşebbüslerine sübvansiyon sağlamaya devam etmiş ve meydana gelen depremlerden etkilenen vatandaşları ve işletmeleri desteklemek için tedbirler almıştır. Siyasi taahhütlerin aksine, çok sayıda vergi muafiyeti ve vergi indirimini uygulaması hâlâ yürürlüktedir. %3'lük orta vadeli bütçe açığı hedefine ilişkin resmi bir taahhüt bulunmakla birlikte, bu hedefin uygulanmasını denetleyecek mali bağımsız bir organın kurulması konusunda ilerleme kaydedilmemiştir.

Makroekonomik istikrar

Türkiye'nin yurt içi talebi bir miktar yavaşlamış ancak ekonomik büyüme güçlü kalmaya devam etmiştir. Reel GSYİH 2023 yılında %5,1 oranında artış göstererek 2022 yılında kaydedilen %5,5'lik büyümenin altında kalmış ancak beş yıllık ortalamaya (2018-2022) yakın bir seviyede gerçekleşmiştir. Ekonomik büyüme 2024'ün ilk çeyreğinde yıllık bazda %5,3'e yükselmiş ancak hane halkı tüketimi ve yatırım faaliyetlerindeki güçlü yavaşlama nedeniyle ikinci çeyrekte %2,5'e gerilemiştir. Türkiye'de satın alma gücü standartlarına göre kişi başına düşen GSYİH, 2023 yılında AB ortalamasının %73'üne yükselerek rekor seviyeye ulaşmıştır.

Daha sıkı ekonomi politikaları dış dengesizliklerin azaltılmasına yardımcı olmuş ve sermaye girişleri geri dönmüştür. Cari açık 2023 yılında GSYİH'nin %4,1'ine gerilemiş ve 2024 yılının ilk yarısında daha da azalmıştır. Devam eden ekonomi politikası normalleşmesinin etkisiyle portföy ve diğer yatırım girişleri artarak döviz rezervlerinin artırılmasını mümkün kılmış, net rezervler ise hâlâ düşük olmakla birlikte pozitif dönmüştür. Doğrudan yabancı yatırım girişleri düşük kalmıştır. Dış borç, 2023 yılında, COVID-19 döneminde ulaşılan GSYİH'nin %60'ı seviyesinden %45'e gerilemiştir.

Kararlı para politikası, enflasyonist baskıları azaltmış ancak enflasyon çok yüksek kalmaya devam etmiştir. Merkez Bankası, Haziran 2023 ile Mart 2024 arasında temel politika faizini kademeli olarak %8,5'ten %50'ye yükseltmiştir. Aylık enflasyon yavaşlamış ve Mayıs 2024'te %75,4 ile zirve yaptıktan sonra, yıllık enflasyon da güçlü baz etkileri ve ılımlı talep nedeniyle ağustos ayında sert bir düşüşle %52,0'ye gerilemiştir. Türk lirasını desteklemek için yapılan döviz müdahalelerinin durmasının ardından gelen yeni politikalar döviz kuru oynaklığının dizginlenmesinde etkili olmuştur.

Uygulanan tedbirler çok yüksek olan bütçe açığını düşürmüş ve kamu borcunu düşük seviyede tutmayı başarmıştır. 2023'ün yaz aylarında alınan önlemler sayesinde, 2023 merkezi yönetim bütçe açığı %5,2 olarak gerçekleşmiştir. Bununla birlikte, depreme ve seçim öncesi döneme yönelik yapılan harcamalar nedeniyle bütçe açığı, bir önceki yıla göre çok daha yüksek olmuştur. 2023 yılında kamu borç oranı, bütçe açığının daha iyi bir durumda olmasından dolayı bir önceki yıla kıyasla hafif bir düşüşle GSYİH'nin %29,3'üne gerilemiştir.

Ürün piyasalarının işleyişi

İş ortamı

Resmi makamlar iş ortamını iyileştirmek için bazı adımlar atmıştır ancak şeffaflık ve öngörülebilirliğin yanı sıra kayıt dışı ekonominin büyüklüğü endişe kaynağı olmaya devam etmiştir. Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu, Mart 2024'te, 2024 ve 2025 yılları için iş ve yatırım ortamına ilişkin yeni bir eylem planı kabul etmiştir. Plan, kamu yönetimi, devlet yardımları ve yatırımlar, işgücü piyasası, iklim ve enerji, finans ve vergilendirme, sanayi, ticaret, lojistik ve telekomünikasyon alanlarında çok çeşitli eylemleri kapsamaktadır. Hükümet ayrıca 2024-2028 yılları için yeni bir doğrudan yabancı yatırım stratejisi kabul etmiş ve Türkiye'nin küresel doğrudan yabancı yatırımlar içindeki payını %1,5'e çıkarma hedefini korumuştur (Türkiye'nin 2023'te payı %0,8'di). Alternatif uyuşmazlık çözüm mekanizmaları teşvik edilmiş olsa da, ticari yargı süreçleri yavaştır ve ticaret mahkemelerinde birikmiş birçok dava bulunmaktadır. Fikri mülkiyet hakkı uygulamaları hâlâ çok zayıftır. Son beş yılda azalmakla birlikte, kayıt dışı sektörün ekonomideki payı yüksektir ve OECD ve AB ortalamalarının oldukça üzerindedir.

Ürün pazarlarında devletin etkisi

Fiyat belirleme müdahaleleri azalmış ancak devlet yardımlarının şeffaflığı ve kontrolü zayıf kalmıştır. Kira artışlarına uygulanan %25'lik tavan Temmuz 2024'te kaldırılmıştır. Yüksek enerji fiyatlarının etkisini kontrol altına alma çabalarının bir parçası olarak, Haziran 2023 ile Mayıs 2024 arasında hanelere ayda 25 metreküp doğal gaz ücretsiz olarak verilmiştir. Türkiye, resmi olarak kapsamlı bir devlet yardımları listesi oluşturmamış veya tüm devlet yardımları programlarını AB müktesebatıyla uyumlu hâle getirmek için bir eylem planı uygulamamıştır.

Özelleştirme ve yeniden yapılandırma

Özelleştirmenin kapsamı sınırlı kalmıştır. Bunun nedeni kısmen Türkiye'nin kamu iktisadi teşebbüslerinin çoğunu zaten özelleştirmiş olmasıdır. Türkiye Varlık Fonu finans, telekomünikasyon, petrokimya, gayrimenkul, madencilik, tarım ve ulaştırma

sektörlerinden 31 şirketten oluşan bir varlık portföyüne sahiptir. Türkiye Varlık Fonu, Şubat 2024'te 500 milyon avro tutarında Eurobond ihracını başarıyla gerçekleştirmiş ve Mart 2024'te ilk uluslararası İslami finans işlemini tamamlamıştır.

Finans piyasaların işleyişi

Bankacılık sektörü, hâlâ önemli sorunlarla karşılaşsa da değişen politika ortamına nispeten sorunsuz bir şekilde uyum sağlamıştır. Merkez Bankası, 2023'ün ortalarından bu yana tüketici kredilerini baskılamak ve ihracat, yatırım ve küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik kredileri desteklemek amacıyla yeni sıkılaştırma tedbirleri uygulamaya koymuştur. Bu tedbirlerin ve politika faizindeki önemli artışın bir sonucu olarak, reel krediler azalmıştır. Türk bankaları tarafından tutulan kredi portföyünün niteliği yeterli düzeyde kalmıştır. Batık kredi oranı 2023'te %1,5'e gerilemiş ve Temmuz 2024 itibarıyla bu düşük seviyesini korumuştur.

İşgücü piyasasının işleyişi

İstihdam artmış ancak işgücü piyasası yapısal zorluklarla karşılaşmaya devam etmiştir. Türkiye'nin işgücü piyasası 2023 yılında güçlü kalmaya devam etmiş ve 2024 yılının ilk yarısında daha da iyileşme göstermiştir. İstihdam oranı geçen yıl %48,3'e yükselirken, işsizlik oranı %9,4'e düşmüştür. Kadınlar için işsizlik oranı %12,6'ya gerilemiştir. Güçlü ekonomik büyümeye rağmen erkek ve kadın istihdam oranları arasındaki önemli fark devam etmiştir (erkekler için %65,7, kadınlar için %31,3). Son yıllardaki düşüş eğilimine rağmen hem genç işsizlik oranı hem de istihdam veya eğitimde yer almayan gençlerin payı artmıştır.

2.3.2 Birlik İçindeki Rekabet Baskısı ve Piyasa Güçleriyle Baş Edebilme Kapasitesi

Türkiye, Birlik içerisindeki rekabet baskısı ve piyasa güçleriyle başa çıkma kapasitesi açısından **iyi derecede hazırlıklıdır** ve **sınırlı ilerleme** kaydetmiştir.

İyi gelişmiş hizmet sektörü ve güçlü imalat ve tarım sektörü ile ekonomisi çeşitlidir. Beşerî sermayenin iyileştirilmesine yönelik çabalar devam etse de beceri uyumsuzluğu hâlâ temel bir endişe kaynağıdır. Yatırım faaliyetleri 2023 yılında önemli ölçüde artmıştır ve ekonominin dijitalleşmesi ve yeşil hâle getirilmesinde daha fazla adım atılmıştır. AB ile ekonomik entegrasyon hâlâ yüksektir.

Eğitim ve İnovasyon

Beşerî sermayenin iyileştirilmesine yönelik çabalar devam etse de beceri uyumsuzluğu hâlâ temel bir endişe kaynağıdır. 2023'te toplamda eğitim harcamalarının GSYH'deki payı %2,9 olarak kaydedilmiştir ve 2022 ile yılına göre %0,4 oranında artış göstermiştir. Okula kayıt olmada devam eden gelişmelere rağmen, beceri uyumsuzluğuna yanıt vermek Türkiye'deki rekabet gücünü güçlendirmede ana zorluklardan olmaya devam etmektedir. Dünya Ekonomik Forumu tarafından açıklanan Cinsiyet Açığı Endeksinde Türkiye, eğitime katılım düzeyi açısından düşük puan almaya devam etmiş ve 2023 yılında 146 ülke arasında ancak 129'uncu sırada yer almaktadır.

Fiziki sermaye ve altyapı kalitesi

Yatırım faaliyetleri önemli ölçüde artmıştır ve ekonominin dijitalleşmesi ve yeşil hâle getirilmesinde daha fazla adım atılmıştır. 2023'te GSYH'nin %31,9'unu oluşturan toplam yatırım, 2022 seviyesinden 2,7 puan artmıştır. Yenilenebilir enerjinin payı artmaya devam ederek 2023 yılında kurulu gücün %56'sına, enerji üretiminin ise %42'sine ulaşmıştır. İşletmelerdeki dijitalleşme çabaları devam etmektedir ve 2023 yılında şirketlerin %96'sının internete erişimi vardır.

Sektör ve işletme yapısı

İyi gelişmiş hizmet sektörü ve güçlü imalat ve tarım sektörü ile ekonomisi çeşitlidir. Hizmetler COVID-19 salgınından iyileşmiş ve GSYH'deki payı 2023 yılında %54,1'e yükselmiş, 2022 yılından 2,4 puan yükselmiştir. 2023 yılında sanayinin GSYH'deki payı %22,9'a düşmüştür.

AB ile ekonomik entegrasyon ve fiyat rekabeti

AB ile ekonomik entegrasyon yüksektir ve 2022'deki güçlü düşüşten toparlanma olmuştur. Türkiye AB'nin en büyük beşinci ticari ortağıdır, AB'nin toplam mal ticaretinin 2023'te %4,1'ini ve 2022'de %3,3'ünü oluşturmuştur, aynı zamanda AB Türkiye'nin en büyük ticari ortağıdır.

Komisyounun 2023 yılındaki tavsiyelerinin yalnızca bir kısmı uygulanmıştır ve bu nedenle söz konusu tavsiyeler hâlâ geçerlidir. Rekabet edebilirliği ve uzun vadeli büyümeyi desteklemek için Türkiye'nin özellikle:

- Eğitim ve öğretimi işgücü piyasası ihtiyaçlarına göre uyarlamada ilerleme sağlamak, mesleki eğitim ve öğretimin (VET) kalitesini ve erişimini iyileştirmek ve okuldan işe geçişi desteklemek;
- Enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesindeki çabalara devam etmek ve enerji karmasında yenilenebilir enerji kaynaklarının payını artırmak için daha fazla adım atması;
- KOBİ'lerin uzun vadeli finansmana erişimini iyileştirmesi gerekmektedir.

2.4 KAMU ALIMLARI, İSTATİSTİK, MALİ KONTROL

Fasıl 5: Kamu Alımları

Türkiye, kamu alımları alanında **orta düzeyde hazırlıklıdır** ve AB müktesebatına uyum konusunda önemli eksiklikler bulunmaktadır. Rapor döneminde bu alanda **ilerleme kaydedilmemiştir** ve şeffaflık eksikliği ve ayrımcı yerel fiyat uygulamaları devam etmiştir. Komisyonun geçen yılki tavsiyeleri yerine getirilmemiştir ve bu nedenle geçerliliğini korumaktadır. Önümüzdeki yıl, Türkiye'nin özellikle:

- Kamu alımları mevzuatını kamu hizmetleri, imtiyazlar ve kamu-özel sektör ortaklıkları da dâhil olmak üzere ilgili AB mevzuatı ile daha uyumlu hale getirmek ve şeffaflığı artırmak için gözden geçirmesi;
- Rekabeti bozan ve şeffaflığı sınırlayan pazarlık usulünün aşırı kullanımını azaltması ve sözleşme verimliliğini değerlendirmeye ve kamu ihale usullerinin ve sözleşme sürecinin etkinliğini kıyaslamaya yönelik araçlarını iyileştirmesi;

- AB müktesebatı ile uyumlu olmayan muafiyetleri yürürlükten kaldırılması ve ayrımcı yerel fiyat avantajlarının ve offset uygulamalarının kullanımından kaçınması gerekmektedir.

Kurumsal yapı ve yasal uyum

Türkiye'nin yasal çerçeve bakımından ulusal kamu alımları mevzuatı, **AB müktesebatıyla kısmen uyumludur ve rapor döneminde daha fazla uyumlaştırma gerçekleşmemiştir.** Mevzuat, Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın ilkelerini genel olarak yansıtmakla birlikte ayrımcı uygulamalar içermektedir. Malların yurt içinde üretilmemesi halinde yetkili makamların telafi edici tedbirler talep etmesine imkân veren zorunlu yurt içi fiyat avantajları ve offset uygulamaları AB müktesebatı ile uyumlu değildir. AB müktesebatı ile uyumlu olmayan muafiyetlerin sayısının artması, ilgili AB mevzuatıyla kısmen uyumlu olan kamu alımları kurallarının kapsamını daraltmaktadır. Ayrıca sektöre özgü pek çok kanun şeffaflığı kısıtlamaktadır.

Ülke, kamu-özel sektör ortaklığı faaliyetlerinin koordine edilmesi, denetlenmesi ve izlenmesine yönelik bütüncül bir çerçeveden yoksundur.

Türkiye'nin 12'nci Kalkınma Planı (2024-2028) ve Orta Vadeli Ekonomik Programı (2024-2026), yerli üretimi artırmak ve dış ticaret açığını azaltmak için kamu alımları araçlarının kullanılmasını öngörmüştür. Bu amaçla katma değeri yüksek yerli ürünlere kamu alım garantisi verilmesi, yurt içi fiyat avantajı ve offset uygulamalarının sürdürülmesi planlanmaktadır.

Uygulama ve yürütme kapasitesi

Türkiye'nin kamu alımları piyasasının büyüklüğü, özellikle yüksek enflasyon ve depreme bağlı harcamalar nedeniyle son yıllarda artmış; 2022'de GSYİH'nin %4,8'ini oluşturan bu oran 2023'te %6,1'e yükselmiştir.

Kamu İhale Kurumunun uygulama kapasitesi 316 personel ile sabit kalmıştır. İhale kararlarının ve uygulamaların takip düzeyi tatmin edicidir. İhale makamlarının kamu alımları süreçlerini yönetme kapasitesi gelişmeye devam etmiştir.

Etkili çözüm sistemi

Kanun yoluna başvurma hakkı Anayasa'da güvence altına alınmıştır ve Kamu İhale Kanunu, şikâyetlerin ele alınması için kurumsal bir çerçeve ve mekanizma oluşturmaktadır. Ancak, sistemin ilgili AB Yönergeleriyle daha fazla uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla Kamu İhale Kurumundan ayrı, tam bağımsız bir ihale inceleme kurulunun kurulması ve kurul üyelerinin bağımsızlığının sağlanması öncelikli bir konudur.

Fasıl 18: İstatistik

Türkiye, istatistik konusunda orta düzeyde hazırlıklıdır ve raporlama döneminde **bir miktar** ilerleme kaydetmiştir.

Komisyondun geçtiğimiz yılki tavsiyeleri kısmen karşılanmıştır. Gelecek yıl Türkiye'nin özellikle:

- TÜİK Başkanı'nın atanması ve görevden alınma gerekçeleri için TÜİK'in mesleki veya bilimsel bağımsızlığına gölge düşürmeyecek şeffaf, profesyonel kriterler belirlemesi;
- Ulusal hesapların Avrupa Hesaplar Sistemi 2010 ve ESA 2010 aktarım programının gereklilikleri ile uyumlaştırılmasına devam edilmesi;
- Tarım, göç ve iltica istatistiklerinin daha iyi duruma getirilmesi ve kısa vadeli iş istatistiklerindeki yeni gerekliliklere uyum sağlanması yönünde ilerleme kaydedilmesi gerekmektedir.

Tarım istatistikleri konusunda, tarım sayımının hazırlıklarına başlanmıştır. Türkiye, 2024-2028 Türkiye Tarım İstatistikleri Sisteminin Geliştirilmesi Stratejisi'ni kabul edecektir. İdari kayıtların kalitesini artırmak için yasal çerçevede değişiklikler yapmıştır. Bitkisel ürünlerin çoğu ve kritik hayvansal üretim, süt ve süt ürünleri için istatistikler mevcuttur ve Eurostat'a gönderilmektedir. Tahıl ve yağlı tohum mahsul dengeleri de Eurostat'a iletilmektedir. Tarıma ilişkin ekonomik hesaplar hâlâ AB müktesebatı ile tam uyumlu değildir. Aylık ve yıllık enerji istatistikleri ve enerji fiyatlarına ilişkin veriler düzenli olarak gönderilmektedir. TÜİK, 2022 referans yılı için hanelerde enerji tüketimine ilişkin ilk araştırmasının sonuçlarını yayımlamıştır. Türkiye, çevre istatistiklerinin çoğunu üretmektedir. Su kaynakları, su çekimi ve atık üretimi istatistikleri konusunda daha fazla ilerleme kaydedilmesi gerekmektedir. Fiziksel enerji akış hesapları, 2017-2021 referans yılları için ilk kez yayımlanmıştır.

Fasıl 32: Mali Kontrol

Türkiye, mali kontrol alanında **iyi düzeyde hazırlıklıdır**. Rapor döneminde **ilerleme kaydedilmemiştir**.

Kamu iç mali kontrolü

Stratejik çerçeve kısmen mevcuttur. Kamu İç Mali Kontrol Politika Belgesi'nin 2013'ten bu yana güncellenmemiştir. Türkiye'nin hâlâ kapsayıcı bir kamu yönetimi reformu ve kamu mali yönetimi stratejik çerçevesi bulunmamaktadır.

Dış denetim

Anayasal ve yasal çerçeve Sayıştayın (TCA) bağımsızlığını teminat altına almaktadır. Hâlihazırda Cumhurbaşkanı'nın başkanlık ettiği ve Sayıştayın doğrudan denetimine tam olarak tabi olmayan Türkiye Varlık Fonunun (TWF) mali disiplinine, şeffaflığına ve hesap verebilirliğine ilişkin endişeler mevcuttur.

AB'nin mali çıkarlarının korunması

AB müktesebatına uyum iyi bir düzeye ulaşmış olmakla birlikte Türkiye'nin, mevzuatını, ceza hukuku yoluyla AB'nin mali çıkarlarını etkileyen dolandırıcılık suçu ile mücadeleyle ilişkin AB Yönergesi ile tam uyumlu hâle getirmesi gerekmektedir.

Avronun sahteciliğe karşı korunması

Türkiye'nin bu alanda AB müktesebatına uyum düzeyi yüksektir. Merkez Bankası bünyesindeki özel bir birim, avro banknotları dâhil olmak üzere, sahte paraların teknik analizini gerçekleştirmektedir.

Komisyunun geçen yılki tavsiyeleri yerine getirilmemiştir ve bu nedenle hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- Mevcut kamu mali yönetiminin performansının değerlendirilmesi amacıyla yeni bir kamu harcamaları ve mali hesap verebilirlik (PEFA) çalışması düzenlemesi, kamu iç mali kontrol politika belgesi ile bununla ilgili eylem planını güncellemesi ve kapsamlı bir kamu mali yönetim stratejisinin hazırlanmasına yardımcı olması;
- Ulusal bir dolandırıcılıkla mücadele stratejisi kabul etmesi;
- Belediyeleri ve kamu iktisadi teşebbüslerini tek hazine hesabına alacak düzenlemeleri yeniden gözden geçirmesi gerekmektedir.

3.İYİ KOMŞULUK İLİŞKİLERİ VE BÖLGESEL İŞ BİRLİĞİ

Kıbrıs

Türkiye, "Kıbrıs Cumhuriyeti"ni tanımayı reddetmeye devam etmiştir. AB Konseyi ve Avrupa Komisyonu tarafından defalarca yapılan çağrılara rağmen, Türkiye henüz 21 Eylül 2005 tarihli Avrupa Topluluğu ve Üye Devletlerinin Beyannamesinde ve Aralık 2006 ve Aralık 2015 tarihli Konsey Sonuçları dâhil olmak üzere özetlenen yükümlülüklerini yerine getirmemiştir. Türkiye, Ek Protokol'ün tam ve ayrımcılık yapılmadan uygulanmasını sağlama yükümlülüğünü yerine getirmemiş ve GKRY (Güney Kıbrıs Rum Yönetimi) ile doğrudan taşımacılık bağlantılarındaki kısıtlamalar dâhil olmak üzere malların serbest dolaşımındaki tüm engelleri kaldırmamıştır. Türkiye, GKRY'nin OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) dâhil olmak üzere birkaç uluslararası kuruluşu üyelik başvurularını veto etmeye devam etmiştir.

Raporlama döneminde Türkiye, Doğu Akdeniz'de yetkisiz sondaj faaliyetleri yürütmemiştir. Türkiye, sismik araştırmalar ve bilimsel araştırma faaliyetleri yürütmek için birkaç navigasyon teleksi (NAVTEX) yayınlamıştır; ancak bunlar Kıbrıs'ın Münhasır Ekonomik Bölgesi'ni (MEB) içeren alanlarda yayınlanmamıştır. AB, kendi çıkarlarını ve Üye Devletlerin çıkarlarını savunmaya ve bölgesel istikrarı korumaya kararlıdır. Kasım 2023'te Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de yetkisiz sondaj faaliyetlerine yanıt olarak kısıtlayıcı tedbirler çerçevesinin dördüncü yıllık incelemesinin ardından, AB Konseyi yaptırımları 30 Kasım 2024'e kadar bir yıl daha uzatmıştır. Şu anda iki kişi yaptırımlara tabi tutulmaktadır.

Türkiye'nin Kıbrıs deniz sahasında yürüttüğü askeri tatbikatlar devam etmiştir. Türk İHA'larının Lefkoşa uçuş bölgesinde ve GKRY hava sahasında gerçekleştirdiği ihlaller de artarak devam etmiştir. Türkiye, Lefkoşa'daki askeri drone üssünü ve Boğaz'daki deniz üssünü modernize ederek işgal altındaki bölgenin militarizasyonunu artırmaya devam etmiştir. Türkiye'nin GKRY balıkçı gemilerine yönelik tacizleri de devam etmiştir.

Raporlama döneminde Türkiye, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün (UNFICYP) görev süresini Türk Kıbrıs Toplumu'nun rızası olmadan yenileme kararını eleştirmeye devam etmiştir. Ayrıca Türkiye, UNFICYP barış gücünü tarafgir olmakla suçlamıştır. UNFICYP barış gücünün yetkilendirilmiş otoritesi tüm Kıbrıs adasına yayılmış olup hareket etme hakkının

kısıtlanması barış gücü operasyonlarında görev alan personelin emniyeti ve güvenliğine karşı ciddi risk teşkil edebilmektedir.

Türkiye, BMGK kararlarına aykırı olarak Kıbrıs'ta iki devletli çözüm çağrısında bulunmaya devam etmiştir. Kasım 2022'de, KKTC, Türk Devletleri Teşkilatı'na (TDT) gözlemci üye olarak kabul edilmiştir. Bu, toprak bütünlüğü ilkesini ve Birleşmiş Milletler Antlaşması'nı ihlal etmektedir. AB, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararlarına uygun olarak Kıbrıs Cumhuriyeti'ni uluslararası hukukun bir öznesi olarak tanımakta ve Türk Kıbrıs ayrılıkçı varlığının uluslararası tanınmasını kolaylaştıracak veya herhangi bir şekilde destekleyecek herhangi bir eylemin, BM himayesinde çözüm görüşmelerini yeniden başlatmak için elverişli bir ortam yaratma çabalarına ciddi şekilde zarar verdiğini vurgulamaktadır.

AB, BM çerçevesinde, ilgili BMGK kararlarına ve AB'nin kuruluş ilkeleri ile AB müktesebatı doğrultusunda Kıbrıs sorununa kapsamlı bir çözüm bulmaya bağlı kalmaktadır. AB, en son olarak Nisan 2024'te, müzakerelerin hızla yeniden başlatılması çağrısında bulunmuş ve Birleşmiş Milletler liderliğindeki sürecin tüm aşamalarında, elinde bulunan tüm uygun araçlarla aktif rol oynamaya hazır olduğunu ifade etmiştir. Nisan 2024'te AB, BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs Özel Temsilcisi atamasını memnuniyetle karşılamıştır. AB, Türkiye ile iş birliğinin ilerletilmesinde Kıbrıs çözüm müzakerelerindeki ilerleme ve devamlılığa yüksek önem atfetmektedir.

Müzakere Çerçevesi ve Konsey deklarasyonlarında vurgulandığı gibi, Türkiye'nin, ilgili BMGK kararlarına ve AB'nin kuruluş ilkelerine ve AB müktesebatına uygun olarak BM çerçevesinde Kıbrıs sorununa adil, kapsamlı ve uygulanabilir bir çözüm için müzakerelere aktif olarak destek vermesi beklenmektedir.

Türkiye'nin, ilgili BMGK kararları ve dış veçheleri de dâhil olmak üzere, Kıbrıs'a ilişkin BM liderliğindeki çözüm müzakerelerine olan bağlılığını yeniden teyit etmesi önemlidir. Adada gerginliği artırabilecek ve müzakerelerin yeniden başlamasını engelleyebilecek hiçbir tek taraflı eylemde bulunulmamalıdır. Türkiye Maraş konusunda, 20 Temmuz 2021'de açıklanan tek taraflı eylemleri ve Ekim 2020'den bu yana ilgili BMGK kararlarına aykırı olarak atılan tüm adımları derhâl geri almalıdır. AB, Maraş'ın statüsünün önemini vurgulayarak ilgili BMGK kararlarına (özellikle 550, 789 ve 1251) tam olarak uyulması çağrısında bulunmaktadır.

Sınır uzlaşmazlıklarının barışçıl çözümü

2023 depremlerinden sonra, Türkiye ve Yunanistan arasındaki yeniden kurgulanan ilişkiler ve olumlu iklim güç kazanmıştır. Gerçekleştirilen birtakım bakanlar düzeyindeki görüşmelere ek olarak Türkiye Cumhurbaşkanı ve Yunanistan Başbakanı Eylül 2023'te BM Genel Kurulu sırasında New York'ta ve Dostane İlişkiler ve İyi Komşuluk Hakkında Atina Bildirgesi'ni imzalamak üzere Aralık 2023'te Atina'da görüşmüştür. İki lider 2024'te 13 Mayıs'ta Ankara'da ve 11 Temmuz'da NATO zirvesi sırasında Vaşington'da olmak üzere iki kez görüşme gerçekleştirmiştir.

Türk ve Yunanlı heyetler askeri güven arttırıcı önlemleri tartışmak üzere birkaç kez buluşmuş ve Yunanistan Türk turistler için halklar arası temas sağlanabilmesi amacıyla AB Komisyonunun da memnuniyetle karşıladığı 10 Yunan adasını kapsayan kapıda vize

uygulamasını uygulamaya koymuştur. Olumlu atmosfer ve müzakerelere karşın Ege Denizi kıta sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge konuları ikili ilişkilere etki etmeye devam etmiştir. Ocak 2024'ten itibaren Türkiye, havacılık tatbikatları gerekçesiyle, antlaşmalarla Yunanistan'a verilen yirmi üç adanın silahsızlandırılmasını talep eden bir dizi genel seyir uyarısı yayımlayarak bu adalar üzerindeki Yunan egemenliğine dolaylı olarak itiraz etmiştir. Türkiye ayrıca Yunanistan'ın kendi karasularında bir deniz parkı kurma planına da karşı çıkmıştır.

Şubat 2023'ten itibaren Türkiye'nin Yunan hava sahası ihlalleri büyük ölçüde azalmış ve Yunan yerleşim bölgeleri üzerinde herhangi bir uçuş bildirilmemiştir. Ancak 2024 yılında Yunan karasuları ihlalleri bildirilmeye devam etmiş ve 2023'e kıyasla artış göstermiştir. Temmuz 2024'te Türkiye, AB'nin Ortak Çıkar Projesi (*Project of Common Interest*) olan Great Sea Interconnector'ın araştırma faaliyetlerini engellemeye çalışmıştır. Türkiye, uluslararası alanda tanınmayan "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti" ile hükümetin kontrolünde olmayan Kıbrıs Cumhuriyeti bölgelerinde bir elektrik bağlantı hattı kurma planlarında ısrar etmektedir.

Bölgesel iş birliği

İyi komşuluk ilişkileri, Türkiye'nin katılım sürecinin başlıca unsurlarından biridir. Diğer genişleme ülkeleri ile ikili ilişkiler genel olarak olumlu seyretmiştir. Öte yandan, özellikle Yunanistan ve Kıbrıs olmak üzere, komşu AB Üye Devletleri ile ilişkiler zorluk teşkil etmeye devam etmiştir. Şubat 2023'te yaşanan depremlerin sonrasında Ege ve Doğu Akdeniz'deki gerilimler belirgin ölçüde azalmıştır ve bu durum raporlama döneminde de devam etmiştir. Bölgesel istikrara zarar verebilecek eylemlerden kaçınılmalıdır.

4. ÜYELİK YÜKÜMLÜLÜKLERİNİ ÜSTLENEBİLME YETENEĞİ

GRUP 2: İÇ PAZAR

Fasıl 1: Malların Serbest Dolaşımı

Türkiye, malların serbest dolaşımı konusunda **iyi düzeyde hazırlıklıdır**. Rapor döneminde, AB uyumlaştırılmış ürün müktesebatına uyum sağlama ve iç pazarda malların serbest dolaşımını etkileyebilecek engelleri çözme konusunda **bazı ilerlemeler** kaydedilmiştir. Komisyonun geçen yılki tavsiyeleri kısmen uygulanmıştır ve geçerliliğini korumaktadır.

Önümüzdeki yıl, Türkiye'nin özellikle:

- Gümrük Birliği yükümlülüklerini ihlal eden malların serbest dolaşımının önündeki tarife dışı engelleri ortadan kaldırmaya devam etmesi ve özellikle Ticarete İlişkin Üst Düzey Diyalog kapsamında belirlenen öncelikli engelleri ele alması;
- piyasa gözetim önlemlerinin kapsamını ve etkinliğini artırması gerekmektedir.

Genel ilkeler

Malların serbest dolaşımına ilişkin AB çerçevesi büyük ölçüde yürürlüktedir.

Türkiye, rapor döneminde, iç piyasada malların serbest dolaşımını ve AB Ortak Ticaret Politikası'na uyumu etkileyebilecek bir dizi engeli çözüme kavuşturmuştur. Türkiye, özellikle hem Gümrük Birliği hem de DTÖ hükümlerini ihlal eden, eczacılık ürünlerine yönelik yerelleştirme ve önceliklendirme tedbirlerine ilişkin önemli bir sorunu çözmüştür. Türkiye, AB traktörlerine yönelik ayrımcı uygulamaları aşamalı olarak kaldırmış ve kozmetikler konusundaki mevzuatını ilgili AB müktesebatıyla büyük ölçüde uyumlaştırarak bu alandaki kalan engelleri ortadan kaldırmıştır. Ancak Türkiye, Gümrük Birliği'nin uygulanmasına ilişkin sadece bir engeli; bakır hurdası için ağır ihracat kayıt gerekliliklerini tamamen kaldırmıştır.

Ticaretten sorumlu Başkan Yardımcısı ve Komisyon Üyesi ile Türkiye Ticaret Bakanı'nın öncülüğünde 8 Temmuz 2024 tarihinde gerçekleştirilen Ticaret konulu Üst Düzey Diyalog toplantısında, bugüne kadar tespit edilen öncelikli engellerin çözümünde kaydedilen ilerleme gözden geçirilmiştir. Bu kapsamda ele alınan konular postlar, deriler ve yarı mamul deriler üzerindeki ihracat vergilerinin kaldırılması; AB ekonomik aktörleri için canlı büyükbaş hayvan ve sığır eti tercihli kotalarının kaldırılması; TAREKS sisteminin uygulanmasında AB ekonomik aktörlerinin karşılaştığı zorlukların ele alınması ve ithalat denetim rejimi kapsamında muaf tutulabilecek AB ürünlerinin önceliklendirilmiş bir listesi üzerinde çalışılması olmuştur.

Ancak Türkiye, eczacılık ürünlerine yapay döviz kuru uygulamakta ve AB'nin İyi Üretim Uygulamaları sertifikalarını kabul etmemektedir. Gümrük Birliği'ne aykırı olarak AB ürünleri için fiili pazar erişim engelleri yaratan yenilenebilir enerji ve tütün ürünlerinde yerel içerik gerekliliklerini muhafaza etmiştir. Türkiye'nin 2024 yılında genişlettiği elektronik TAREKS sistemi üzerinden işlenen ithal AB malları üzerindeki ürün güvenliği kontrolleri, Gümrük Birliği hükümlerine de aykırı olarak ek belge ve bilgi gerektirebilmektedir.

Uyumlaştırılmamış alanlar

Türkiye'nin uyumlaştırılmamış alanlardaki karşılıklı tanıma mevzuatı AB müktesebatı ile uyumludur. Bununla birlikte, Türkiye 2023 yılında uyumlaştırılmamış alanlarda sadece bir ürün yasal düzenlemesini bildirmiştir ve 2024 yılında şimdiye kadar herhangi bir bildirim yapılmamıştır.

Uyumlaştırılan alanlar: kaliteli altyapısı

Türkiye; standartlar, teknik düzenlemeler, uygunluk değerlendirmesi, akreditasyon, kontrol ve piyasa gözetimi konularında AB müktesebatına uyum sağlamıştır. Türk Standartları Enstitüsü, Avrupa standartlar kuruluşlarının tam üyesidir. Raporlama döneminin sonu itibarıyla, Avrupa standartlarıyla uyumlu 24.314 ulusal standart kabul etmiştir. Hem CEN hem de CENELEC standartları ile uyum oranı %99,77'dir.

Türkiye'de 60 onaylanmış kuruluş, altı tanınmış üçüncü taraf kuruluş ve iki teknik onay kuruluşu bulunmaktadır. Türk Akreditasyon Kurumu (TÜRKAK), Mart 2024'te başarılı bir eş değerlendirme sürecinden geçmiştir. Türkiye, AB müktesebatına uygun olarak piyasa gözetimi ve denetimi uygulamakta ve yıllık programını Avrupa Komisyonuna sunmaktadır. Ancak, piyasa gözetimi ve denetimi tedbirlerinin kapsamının ve etkinliğinin güçlendirilmesi gerekmektedir ve e-ticaret faaliyetlerine ilişkin piyasa gözetimi ve

denetimi sınırlıdır. Piyasa Gözetimi ve Denetimi (PGD) 2023 raporuna göre, 2023 yılında PGD kuruluşları tarafından toplam 207.988 ürün kontrol edilmiş olup, bu rakam 2022 yılına kıyasla %11'lik bir düşüşü temsil etmektedir.

Uyumlaştırılmış alan: sektörel mevzuat

Türkiye, AB'nin "yeni ve küresel yaklaşım" ürün müktesebatına ilişkin olarak, tıbbi cihazlar, in vitro tıbbi cihazlar ve tıbbi amacı olmayan bazı aktif ürünlerin yeniden sınıflandırılmasına ilişkin en son müktesebata uyum sağlamak üzere yasal düzenlemeler yapmıştır. Türkiye, Gümrük Birliği kurallarına aykırı olarak, insan kullanımına yönelik ilaçlara ilişkin AB iyi üretim uygulamaları sertifikalarını kabul etmemektedir. Türkiye, 2005'ten bu yana düzenleyici bir veri koruma rejimi uygulamaktadır.

Fasıl 2: İşçilerin Serbest Dolaşımı

İşçilerin serbest dolaşımı alanındaki hazırlıklar **başlangıç düzeyindedir** ve rapor döneminde **ilerleme kaydedilmemiştir**.

Türkiye, Avrupa İstihdam Hizmetleri (EURES) ağına katılmak amacıyla mevzuatını ve idari uygulamalarını hazırlamalıdır.

Türkiye, işgücü piyasasına erişim veya Avrupa İstihdam Hizmetleri (EURES) ağına katılım konusunda ilerleme kaydetmemiştir. Türkiye'nin AB Üye Devletleri ile altı işgücü anlaşması bulunmaktadır, ancak Avrupa Çalışma Otoritesine katılım hazırlıkları konusunda herhangi bir gelişme kaydedilmemiştir.

Fasıl 3: İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi

İş kurma hakkı ve hizmet sunumu serbestisi alanındaki hazırlıklar **başlangıç düzeyindedir**. Rapor döneminde **ilerleme kaydedilmemiştir**.

Komisyonun geçen yılki tavsiyeleri yerine getirilmemiştir ve bu nedenle geçerliliğini korumaktadır. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- Ulusal mevzuatını Hizmetler Yönergesi ile uyumlu hâle getirmesi ve Tek Temas Noktası oluşturması;
- Posta hizmetleri alanında, ulusal mevzuatını AB müktesebatına uyumlu hâle getirmesi;
- Mesleki Yeterlilikler Yönergesi ve Orantılılık Testi Yönergesi de dâhil olmak üzere, ulusal mevzuatını mesleki yeterliliklerin karşılıklı tanınmasına ilişkin AB müktesebatıyla uyumlu hale getirmesi gerekmektedir.

Türkiye'de çeşitli gerekliliklerle kısıtlanmaya devam eden iş kurma hakkı alanında ilerleme kaydedilmemiştir.

Sınır ötesi hizmet sunumu serbestisine ilişkin olarak AB'de kayıtlı hizmet sağlayıcıları hâlâ kayıt, lisans ve yetkilendirme gereklilikleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Henüz tek temas noktası henüz oluşturulmamıştır. Hizmetlerin geçici veya ara sıra sağlanmasına ilişkin özel bir düzenleme veya uygulama bulunmamaktadır.

Posta hizmetlerine ilişkin olarak, Türkiye'nin hâlâ ulusal mevzuatını Posta Hizmetleri Yönergesi ile uyumlu hâle getirmesi gerekmektedir. Evrensel hizmet sağlayıcısı için

mektup postası pazarında ayrılmış bir alan muhafaza edilmektedir. Hâlihazırda posta pazarında faaliyet gösteren 52 posta işletmecisi daha bulunmaktadır. Bilgi ve İletişim Teknolojileri Kurumu (BTK) posta pazarının gelişimini takip etmektedir. Ulusal mevzuatın da sınır ötesi paket teslimat hizmetlerine ilişkin Tüzük hükümleriyle uyumlu hâle getirilmesi gerekmektedir.

Mesleki yeterliliklerin karşılıklı tanınmasına ilişkin olarak, Mesleki Yeterlilik Kurumu, ulusal yeterlilik çerçevesini uygulamaya devam etmiştir. Zorunlu yeterlilik belgesi gerektiren mesleklerin sayısı aynı kalmış ve toplam 204 meslekte belgelendirme yapılması gerekmiştir. Ulusal meslek standardı sayısı 909'a ve mesleki standartlar doğrultusunda hazırlanan ulusal yeterliliklerin sayısı ise 663'e ulaşmıştır. Türkiye'nin Avrupa Yeterlilikler Çerçevesine (AYÇ) Ulusal Referanslama Raporu güncellenmemiştir. Yükseköğretim yeterliliklerinin tanınması ve denkliği için elektronik ortamda başvuru yapılması mümkündür. Ancak, düzenlemeye tabi bazı meslekler hâlâ karşılıklı tanıma gerektirmektedir ve vatandaşlık ve dil gereklilikleri kaldırılmamıştır. Bu alanda ulusal mevzuatın AB müktesebatıyla uyumlu hâle getirilmesi için sürekli ve önemli adımların atılması gerekmektedir.

Fasıl 4: Sermayenin Serbest Dolaşımı

Türkiye sermayenin serbest dolaşımında **orta düzeyde** hazırlıklıdır. Genel olarak, bu raporlama döneminde bu alanda, özellikle kara para aklanması ve terörizmin finansmanında **bazı ilerlemeler** kaydedilmiştir. Türkiye Mali Eylem Görev Gücü (FATF) Eylem Planı'ndan kalan maddelerin yerine getirilmesinde önemli ilerleme kaydetmiştir; böylece "gri listeden" çıkmıştır. Bazı adımlar atılmış olsa da birçok sektörde yabancı sermaye payı ve sermaye hareketlerindeki kısıtlamalar devam etmektedir.

Komisyondun geçen seneki tavsiyeleri bir dereceye kadar uygulanmıştır ve bu nedenle söz konusu tavsiyeler hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- Yabancı sermaye payı ve sermaye hareketleri üzerindeki sınırlamaları en aza indirmesi;
- Terörün finansmanı ve kara para aklama ile mücadeleye yönelik tedbirlerin güçlendirilmesinde AB müktesebatıyla uyumun sürdürmesi, avukatların tüzel kişilere dâhil etmesi ve Nisan 2024'te ortaya çıkan Anayasa Mahkemesi kararının yarattığı endişeleri ele alması gerekmektedir.

Fasıl 6: Şirketler Hukuku

Türkiye, şirketler hukuku alanında uyumda **ileri düzeydedir**. Raporlama döneminde kurumsal sürdürülebilirlik raporlama standartlarının benimsenmesi ve şirketler hukukunda dijital araç ve süreçlerin kullanımının başlatılması yoluyla ilgili **biraz ilerleme** kaydedilmiştir.

Komisyondun geçen yılki önerileri tam olarak karşılanmamıştır ve geçerliliğini korumaktadır. Gelecek yıl Türkiye özellikle:

- uzun vadeli pay sahipliği katılımının teşvik edilmesine ilişkin ulusal mevzuatını AB müktesebatı ile uyumlu hâle getirmesi;

- sınır ötesi şirket dönüşümleri, birleşmeler ve bölünmeler konularında ulusal mevzuatını AB müktesebatı ile uyumlu hâle getirmesi;
- şirket raporlaması için, kurumsal sürdürülebilirlik raporlaması ve gelir vergisi bilgilerinin açıklanması (ülke bazında raporlama) dâhil olmak üzere düzenlemeler yapılması gerekmektedir.

Şirketler hukuku konusunda, rapor döneminde sınırlı yasal adım atılmıştır. Yurt içi birleşmeler ve bölünmeler ile devralmalar (Yönerge 2004/25) ve pay sahiplerinin hakları ve uzun vadeli pay sahibi katılımı (Yönerge 2017/828-SRDII) üzerine kurallar konularında uyum sağlanması gerekmektedir. Sınır ötesi operasyonlar üzerine Yönerge 2019/2021 ile uyum sağlanmasına da ihtiyaç duyulmaktadır. Şirketlerin ticaret sicil belgelerinin kamuya açıklanmasıyla ilgili olarak, tüm sınırlı sorumlu şirketlerin yıllık mali tablolarının yayımlanmasını gerektiren hükümler hâlâ eksiktir.

Şirket raporlaması konusunda, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standartları (TSRS)'ni ve İklim ile İlgili Açıklamalar'ı yayımlamıştır. Özellikle AB sürdürülebilirlik raporlama standartlarına ve Yönerge 2013/34/EU üzerine finansal olmayan bilgilere ve devlete yapılan ödemelere ilişkin uyum düzeyi hâlâ belirsizdir.

Şeffaflık konusunda, Sermaye Piyasası Kanunu ihraççıların genel sorumluluklarını düzenlemektedir. Bu alandaki AB müktesebatına uyum sağlanması amacıyla, Sermaye Piyasası Kurulu tarafından uygulama kuralları yayımlanmaktadır. Şeffaflığın artırılması ve hamiline yazılı pay senedi sahiplerinin kimlik bilgilerinin sağlanması amacıyla Türk Ticaret Kanunu'nda değişiklik yapılmıştır.

Fasıl 7: Fikri Mülkiyet Hukuku

Türkiye, fikri mülkiyet hukuku alanında **iyi düzeyde hazırlıklıdır** ancak, rapor döneminde herhangi bir **ilerleme kaydedilmemiştir**. Bazı mevzuat uyumsuzluklarının devam etmesinin yanı sıra, özellikle adli usullerle ilgili olmak üzere, uygulama ve yürütmeye ilişkin çözülmemiş sorunlar bulunmaktadır. Komisyonun 2023 yılındaki tavsiyeleri yerine getirilmemiştir, bu nedenle tavsiyeler geçerliliğini korumaktadır. Gelecek yıl Türkiye'nin özellikle:

- Sahte ve korsan malların internet üzerinden satışı da dâhil olmak üzere fikri mülkiyet hakkı ihlalleriyle etkili bir şekilde mücadele etmek için uygulama tedbirlerini iyileştirmesi, fikri mülkiyet hakkı ihlalleriyle ilgilenen mahkemelerdeki uzmanlaşma düzeyini iyileştirmesi ve ceza hukukunun uygulanması için arama ve el koyma emirlerinin alınmasına yönelik adli prosedürlerdeki zorlukları çözmesi;
- Yargı ve gümrük makamları tarafından hızlandırılmış ve basitleştirilmiş imha prosedürlerinin uygulandığı durumlarda, özellikle fikri mülkiyet hakları hak sahipleriyle etkili uygulama ve yürütme için iş birliğini geliştirmesi ve iyileştirmesi;

- Fikri mülkiyet haklarındaki sistemik eksikliklerin analizini kolaylaştırmak amacıyla, özellikle fikri ve sınai mülkiyet haklarının etkili adli uygulamasına ilişkin doğru istatistiksel verilerin toplanmasını ve işlenmesini sağlaması gerekmektedir.

AB'nin Fikri Mülkiyet Haklarının uygulanmasına ilişkin 2023 raporuna göre, Türkiye, AB'ye giren sahte ürün sayısı bakımından ikinci büyük menşe ülkesi olmaya devam etmektedir; bunların arasında en çok tutulan sahte ürün giyim olmuştur, bunu gıda maddeleri, diğer içecekler, kozmetikler, parfümler ve tekstil ürünleri izlemiştir. Türkiye'nin sahtecilik ve korsanlığın sağlık, güvenlik, hukukun üstünlüğü ve iş gücü piyasası üzerindeki tehlikeleri ve Fikri Mülkiyet Haklarının yoğun olduğu sektörlerin ekonomik faydaları konusunda daha fazla kamuoyu bilinçlendirme kampanyasına ihtiyaç duymaktadır. Fikri Mülkiyet Haklarının uygulanması ve AB'ye sahte ürün akışının durdurulması için daha güçlü bir siyasi irade gerekmektedir.

Fasıl 8: Rekabet Politikası

Türkiye rekabet politikası alanında **belirli düzeyde hazırlıklıdır**. Raporlama döneminde bu alanda bir **gelişme görülmemiştir** ve devlet yardımı konusunda endişeler devam etmektedir.

Komisyonun geçen yılki tavsiyeleri yerine getirilmemiştir ve bu nedenle geçerliliğini korumaktadır. Önümüzdeki yıl Türkiye özellikle:

- Devlet desteğine ilişkin kurumsal çerçevesinin bağımsızlığını ve işlevselliğini AB müktesebatına uygun olarak sağlaması;
- Uygulama mevzuatını gecikmeksizin kabul ederek Devlet Desteklerinin İzlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanunu uygulaması;
- Tüm destek programlarının şeffaf ve güncel envanterini erişime açması gerekmektedir.

Anti-tröst ve birleşmeler

Yasal çerçeve AB müktesebatıyla büyük ölçüde uyumludur. Rekabetin Korunması Hakkında Kanun, Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın (ABİA) 101 ve 102. maddelerini büyük ölçüde yansıtmaktadır. Bu alandaki uygulama mevzuatı büyük ölçüde yürürlüktedir. Dikey Grup Muafiyet Tüzüğü ile tam uyumun sağlanması amacıyla ilgili mevzuatın hâlâ uyumlaştırılması gerekmektedir.

Kurumsal çerçeve yürürlüktedir. Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'u Rekabet Kurumu uygulamaktadır. Rekabet Kurumu idari ve mali özerkliğini sürdürmektedir. Rekabet Kurumunun uygulama kapasitesi yeterlidir. 2023 yılında genel uygulama etkili olmuştur. Antitröst (145, 2022'de 78), muafiyet/menfi tespit (8, 2022'de 19) ve birleşme/devralma/ortak girişim/özelleştirme (217, 2022'de 245) alanlarında kararlar alınmıştır. 2023 yılında kurum tarafından rekabet hukukuna ilişkin ihlaller nedeniyle verilen para cezaları (esasa ilişkin para cezaları) 1,7 milyar TL'den 1,9 milyar TL'ye yükselmiştir. Kurum tarafından resen yürütülen soruşturmaların sayısı artık şeffaf bir şekilde açıklanmamaktadır. 2023 yılında Rekabet Kurumu kararlarına yapılan itirazlar

sonucunda çözüme bağlanan 73 kararın %87'si Türk mahkemeleri tarafından onaylanmıştır.

Devlet desteği

Yasal çerçeve konusunda bir gelişme olmamıştır. Devlet Desteklerinin İzlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun, ABİA'nın 107 ve 108. maddeleriyle büyük ölçüde uyumludur. Ancak, işlevsel bir uygulama yapısının oluşturulması süresiz olarak ertelendiğinden, Türkiye yasal çerçevesini fiilen etkisiz hâle getirmiştir.

2022 yılından beri işlevsel kurumsal ve idari çerçeve yürürlükte değildir ve AB müktesebatından açıkça sapmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin, AB müktesebatına uyum sağlamak için hâlâ kayda değer çaba göstermesi gerekmektedir.

Türkiye kamu kaynaklarının seçici olarak aktarıldığı proje bazlı yatırım programlarına devam etmiştir. Mayıs 2024 tarihinden beri 528 milyar TL yatırım tutarına sahip 69 projeye ulaştı. Ancak verilen devlet desteğinin miktarı veya bütçelenen tutarı da dâhil olmak üzere, tüm yardım programlarını kapsayan şeffaf bir devlet yardımı envanterinin bulunmaması endişe kaynağı olmaya devam etmektedir.

Serbestleşme

Kamu iktisadi teşebbüsleri rekabet ve devlet yardımı kurallarına tabidir.

Fasıl 9: Mali Hizmetler

Türkiye mali hizmetler alanında **iyi düzeyde** hazırlıklıdır. Rapor döneminde, mali sektördeki yıkıcı makro ihtiyati ve düzenleyici tedbirleri gevşetmeye başlayarak **bazı ilerlemeler** kaydetmiştir. Türkiye, sermaye piyasalarının yanı sıra bireysel emeklilik sisteminde daha fazla esneklik sağlamak için bazı adımlar atmıştır. Sürdürülebilir ve dijital finansın teşvik edilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Komisyon'un geçen yılki tavsiyeleri sadece kısmen uygulanmıştır ve bu nedenle geçerliliğini korumaktadır. Önümüzdeki yıl Türkiye özellikle şunları yapmalıdır:

- Revize edilmiş sermaye yeterliliği ve likidite düzenlemesi ve banka kurtarma ve çözümlene çerçevelerine uyum sağlama çabalarının sürdürülmesi;
- Bozucu makro ihtiyati ve düzenleyici tedbirleri aşamalı olarak kaldırmaya devam etmeli ve varlık kalitesi incelemesinin şeffaflığın artırılması;
- Sermaye piyasaları ve finansal piyasa altyapılarına ilişkin AB müktesebatına uyum çabalarının sürdürülmesi gerekmektedir.

Türkiye, bankacılık ve finansal holdingler konusunda, Basel Komitesi'nin Basel III düzenlemelerinin nihai unsurlarına uyum sağlanmasına yönelik mevzuat çalışmalarını tamamlamıştır. İstanbul Finans Merkezinin (İFM) yönetimi, faaliyetleri, katılımcı sertifikalarının ihracı ve İFM için tek durak ofisinin işleyişine ilişkin usul ve esasları belirleyen uygulama yönetmeliği Temmuz 2023'te yayımlanmıştır. Bankacılık sektörü, varlık kalitesini takip eden göstergelerin daha da iyileşmesiyle dayanıklılığını korumuştur. Bankacılık sektörünün sermaye yeterlilik oranı yasal eşiklerin üzerinde kalmıştır. Makro ihtiyati tedbirlerin basitleştirilmesi konusunda bazı ilerlemeler kaydedilmiş ve böylece mali sektör düzenleyici çerçevesinin öngörülebilirliğinin artırılmasına katkıda

bulunulmuştur. Bu durum, şeffaf varlık kalitesi incelemelerinin yapılmasıyla daha da güçlendirilmeli ve desteklenmelidir.

Mali piyasa altyapısına ilişkin olarak, mevzuat, takasın kesinleşmesi, Merkezi Saklama Kuruluşları ve tezgâh üstü türevleri, merkezi karşı taraflar ve ticari havuzlara ilişkin AB müktesebatı ile kısmen uyumludur.

Menkul kıymet piyasaları ve yatırım hizmetleri konusunda, Türkiye, dış ticaret dengesi üzerindeki olumsuz etkisini sınırlandırmak amacıyla, kıymetli madenler aracı kurumları tarafından gerçekleştirilen işlenmemiş altın ithalat işlemlerinde aylık kota uygulaması başlatmıştır. Yatırım fonları konusunda, Türkiye rapor döneminde daha fazla ilerleme kaydetmemiştir ve alternatif yatırım fonu yöneticileri ve devredilebilir menkul kıymetlere yönelik kolektif yatırım teşebbüslerine ilişkin AB müktesebatına tam uyum sağlanması için ilave adımlar atmalıdır.

Türkiye, bankacılık sektöründe sürdürülebilir ve dijital finans konusunda dijital dönüşümü hızlandıracak ileri adımlar atmaya devam etmektedir. Bireylerin ve tüzel kişilerin banka hizmet sistemleri kullanımları kolaylaştırılmıştır.

Fasıl 28: Tüketicinin ve Sağlığın Korunması

Türkiye, tüketicinin ve sağlığın korunması konusunda ilişkin mevzuat uyumunda **iyi düzeyde hazırlıklıdır**. Sağlık hizmetleri için gözetim sistemini güçlendirme ve ciddi sınır ötesi sağlık tehditleriyle mücadele etme ve ruh sağlığı hizmetlerinin kurumsallaşmasını ortadan kaldırma konusunda **sınırlı ilerleme** kaydedilmiştir. Komisyonun 2023 yılındaki tavsiyeleri karşılanmamıştır, bu nedenle tavsiyeler geçerliliğini korumaktadır. Gelecek yıl Türkiye'nin özellikle:

- Tüketici haklarının uygulanmasını güçlendirmesi ve tüketici hareketi ve icra organlarıyla koordinasyonu ve iş birliğini daha da iyileştirmesi; bilinçlendirme faaliyetlerini artırması, dijital ortamdaki ihlaller ve özel gereksinimli tüketiciler konusunda daha fazla önlem alması;
- Merkez ve taşra düzeyinde halk sağlığı acil durum risk değerlendirmesi ve risk yönetimi için yeterli kaynak sağlayarak birincil sağlık hizmetlerini güçlendirmesi;
- Felaketler karşısında etkili bir şekilde çok sektörlü hazırlık ve müdahale için ilgili sektörlerde ve sektörler arası iş gücünü ve idari kapasiteyi artırması gerekmektedir.

Türkiye, Şubat 2023 depremleriyle ortaya çıkan ve daha da kötüleşen kamu sağlığını etkileyen önemli zorlukları ele almaktadır. Sorunları ele almak için hayvanların ve ekosistemlerin sağlığını dengeleyen kapsamlı bir "Tek Sağlık" yaklaşımı çok önemlidir. Türkiye, e-sağlık konusunda sağlık hizmetleri için gözetim sistemini güçlendirmekte ve ciddi sınır ötesi sağlık tehditleriyle mücadele etmektedir. İkinci AB-Türkiye Sağlık Yüksek Düzeyli Diyaloğu Nisan 2024 tarihinde Ankara'da gerçekleşmiştir. Yüksek düzeyli diyalogda; sınır ötesi sağlık tehditleri, kanser önleme, tedavi ve bakım ile ruh sağlığı ve iklim değişikliğinin kamu sağlığı üzerindeki etkilerine vurgu yapılarak sağlık alanında AB-Türkiye iş birliğinin güçlendirilmesinin altı çizilmiştir.

GRUP 3: REKABETÇİLİK VE KAPSAYICI BÜYÜME

Fasıl 10: Dijital Dönüşüm ve Medya

Türkiye bu alanda **belirli bir hazırlık seviyesine** sahiptir. Rapor döneminde **sınırlı ilerleme** gerçekleştirmiştir. Yeterli rekabetin olmaması, medya finansmanının şeffaf olmaması, medya mülkiyetinin yoğunlaşması, yayın politikaları üzerindeki siyasi etki, ifade özgürlüğü üzerindeki kısıtlamalar ve düzenleyici makamların bağımsız olmaması ile ilgili endişeler devam etmektedir. Gelecek yıl Türkiye'nin özellikle:

- Elektronik haberleşmede evrensel hizmet, yetkilendirme düzenlemeleri, pazara erişim ve geçiş haklarının AB müktesebatı ile uyumlu hale getirilmesi;
- Düzenleyici kurumun ve kurul üyelerinin bağımsızlığını güçlendirmesi ve medya çoğulculuğunun sağlanması amacıyla internet hukukunu Venedik Komisyonu'nun tavsiyeleri doğrultusunda değiştirmesi;
- Kamusal yayın sağlayıcısının bağımsızlığını güçlendirecek şekilde adımlar atması gerekmektedir.

Elektronik haberleşme konusunda, düzenleyici kurumların mali ve idari bağımsızlığının bulunmadığına ilişkin endişeler devam etmektedir. Harcamalarda daha fazla şeffaflığa ihtiyaç vardır. Telekomünikasyon alanında rekabetçi ve tüketici dostu bir piyasa oluşturulması için daha fazla düzenleyici ve idari adım atılması gerekmektedir.

Yapay zekâ konusunda Türkiye, 2021 yılında yayımladığı yapay zekâ stratejisinin devamı olarak 2024-2025 yıllarını kapsayan bir eylem planı kabul etmiştir.

Veri konusunda, Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi, Nisan 2024'te ülkenin ulusal Veri Stratejisine hazırlık olarak Veri Yönetişimi Çerçevesi üzerine bir çalışma yayınlamıştır.

Dijital güven ve siber güvenlik konusunda, telekomünikasyon sektöründe tüketici haklarının uygulanma düzeyi zayıf kalmıştır. eIDAS (elektronik işlemler için elektronik kimlik belirleme ve güven hizmetleri) yönetmeliğine uyum hâlâ beklenmemiştir. Türkiye, hassas kişisel verilerin işlenmesi, kişisel verilerin sınır ötesi aktarımının kolaylaştırılması ve idari para cezaları ile ilgili olarak Mart 2024'te Veri Koruma Kanunu'nu revize etmiş ve Temmuz 2024'te verilerin sınır ötesi aktarımına ilişkin bir uygulama yönetmeliği kabul etmiştir. Bununla birlikte, Türkiye'nin tedarikçilerin risk profilini değerlendirmek ve yüksek riskli tedarikçiler için uygun kısıtlamaları ve/veya istisnaları uygulamaya koymak da dâhil olmak üzere 5G Siber Güvenlik Araç Kutusu tedbirlerini uygulamaya devam etmesi gerekmektedir. Nisan 2024 itibarıyla, kritik altyapılar için 14 sektörel Siber Olaylara Müdahale Ekibi (SOME) ve 2.200'den fazla kurumsal SOME bulunmaktadır.

Fasıl 16: Vergilendirme

Türkiye, vergilendirme alanında **orta düzeyde hazırlıklıdır**; ancak bu rapor döneminde **ilerleme kaydedilmemiştir**. Türkiye'nin katma değer vergisi (KDV) yapısı, hâlâ birçok ürünün %1 oranında düşük vergiye tabi olmasına izin vermekte olup, bu uygulama AB standartları ile uyumsuzdur. 2023 yılında Türkiye, genel KDV oranını %18'den %20'ye ve indirimli KDV oranını %8'den %10'a yükseltmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin özel tüketim vergileri (ÖTV) düzenlemeleri AB düzenlemelerinden önemli ölçüde farklıdır; özellikle alkol, tütün ve bazı enerji ürünlerinde uyumsuzluk söz konusudur. Türkiye'de bazı enerji

ürünlerine uygulanan ÖTV oranları AB'deki en düşük seviyenin altındadır ve kömür ve elektrik gibi ürünler ÖTV'den muaftır. Kurumlar vergisinde ise, 2023 yılında vergi oranında artış yapılmış ve ihracatçı firmalar için indirimli bir oran tanımlanmıştır. Türkiye'nin vergi yönetimi ve dijital sistemlerini daha iyi uyum ve şeffaflık sağlamak için geliştirmesi gerekmektedir.

Geçen yıl Komisyon tarafından verilen tavsiyeler henüz uygulanmamıştır ve geçerliliğini korumaktadır. Önümüzdeki yıl Türkiye'nin özellikle:

- AB Üye Devletlerinin tümü ile vergi konusunda otomatik bilgi değişimini etkinleştirilmesi;
- KDV ve ÖTV düzenlemelerini, özellikle vergilendirilebilir enerji ürünleri yelpazesini, AB müktesebatı ile uyumlaştırmaya devam etmesi;
- Kayıt dışı ekonomiyle mücadeleyi sürdürmesi ve bu alandaki ilerlemeyi performans göstergeleri yoluyla şeffaf bir şekilde raporlaması gerekmektedir.

Fasıl 17: Ekonomik ve Parasal Politika

Türkiye, ekonomik ve parasal politika konusunda **belirli düzeyde hazırlıklıdır** ve ekonomi ve parasal politikada **iyi düzeyde ilerleme** kaydetmiştir. Mayıs 2023'te gerçekleşen milletvekili ve Cumhurbaşkanlığı seçiminin ardından kurulan yeni hükümet ile politika normalleştirilmesi süreci başlamıştır. Merkez Bankası, politika faizinin para politikasının birincil aracı olarak yeniden belirleyerek para politikası duruşunu dikkat çekici şekilde sıkılaştırmıştır. İhtiyatlı ve düzenleyici tedbirlerin basitleştirilmesi yönünde kararlı adımlar da atılmıştır; bu da parasal aktarım mekanizmasının güçlendirmiştir. Türkiye ayrıca aşırı açık prosedürü (EDP), veri kullanılabilirliği ve zamanlılık konusunda ilerleme kaydetmiştir.

Para politikasında merkez bankası hükümet ile belirlediği %5 olan resmî enflasyon hedefinden son on yılda sapmıştır. Güçlü politika değişikliği olmasına rağmen, Cumhurbaşkanı'nın Merkez Bankası Başkanı ve Yönetim Kurulu üyelerinin atanması ve görevden alınmasında geniş yetkilere sahip olması ve Merkez Bankasının bağımsızlığının kurumsal temelleri konusunda endişeler devam etmektedir.

Ekonomik politika açısından Türkiye, çok iddialı ancak kısmen tutarsız hedeflerle iyimser bir makroekonomik çerçeve ortaya koyan On İkinci Kalkınma Planı'nı (2024-2028) benimsedi. Ancak mali çerçeve zayıf kalmasına rağmen Orta Vadeli Program (2024-2026) ile bir düzeyde daha güvenilir makroekonomik öngörü sunmuştur.

Komisyonun geçen seneki tavsiyeleri büyük ölçüde uygulanmıştır. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- Merkez Bankasının işlevsel bağımsızlığını daha da güçlendirmesi ve dezenflasyon süreci sağlanana kadar sıkı para politikası duruşunu sürdürmesi;
- Şeffaf bir para politikası çerçevesi ve daha etkili bir iletişim ile makro ihtiyati çerçeveyi basitleştirmeye devam etmesi gerekmektedir.

Fasıl 19: Sosyal Politika ve İstihdam

Türkiye'nin sosyal politika ve istihdam konusunda **belli düzeyde** hazırlığı bulunmaktadır. Raporlama döneminde **ilerleme kaydedilmemiştir**. İş gücü piyasasındaki durum iyileşmiştir ancak, sendikal haklar, kayıt dışı istihdamda değişmeyen seviye, iş gücü piyasasındaki cinsiyet farkı ve gelir eşitsizlikleri konusunda endişeler devam etmektedir. Komisyonun 2023 yılındaki tavsiyeleri kısmen uygulanmıştır, bu nedenle tavsiyeler geçerliliğini korumaktadır. Gelecek yıl Türkiye'nin özellikle:

- Sosyal diyalog mekanizmalarının etkili bir şekilde kullanılması ve sendikal ve toplu pazarlık haklarının kullanılmasını sınırlayan engellerin ortadan kaldırılması;
- Özellikle inşaat ve madencilik sektörlerindeki ölümcül kazalar ve plastik atık geri dönüşümüyle ilgili olarak işyerlerinde sağlık ve güvenlikte ortaya çıkan zorluklarla mücadele etmesi;
- Etkili aktif iş gücü piyasası politikalarını benimsemesi, makul fiyatlı bakım hizmetlerini genişletmesi, kadınların ve gençlerin istihdam oranını artırması gerekmektedir.

2023 Küresel Cinsiyet Farkı Raporu'nda Türkiye, bir önceki yıla göre gerileyerek 146 ülke arasında 129'uncu sırada yer almıştır. Kadınlar, erkeklere göre daha yüksek yoksulluk riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Kadın istihdamını teşvik etmek için yeni bir istihdam destek projesi başlatılmıştır ancak, çalışma çağındaki kadın nüfusunun fazla olması nedeniyle erişim sınırlıdır ve etkisinin izlenmesi gerekmektedir.

Fasıl 20: İşletme ve Sanayi Politikası

Türkiye işletme ve sanayi politikasında **orta düzeyde hazırlıklıdır**. Raporlama döneminde Türkiye, ilaçlara yönelik yerelleştirme ve önceliklendirme gereklilikleri kaldırılarak ve yeni strateji dokümanları ile etki değerlendirmeleri kabul edilerek **biraz ilerleme kaydedilmiştir**. Ancak kamu alımları uygulamalarının AB sanayi politikası ilkeleriyle uyumlu olmadığına dair endişeler devam etmektedir. Büyük yatırımlara yönelik devlet yardımlarında şeffaflığın olmayışı ve büyük kayıt dışı ekonomi ilişkin endişeler de bulunmaktadır.

Komisyonun geçen yılki tavsiyeleri sadece kısmen yerine getirilmiştir ve bu nedenle geçerliliğini korumaktadır. Önümüzdeki yıl Türkiye'nin özellikle:

- Kamu alımları fiyat primleri gibi sanayi politikası ilkeleriyle bağdaşmayan planları kaldırması ve bunların yerine yeniliği etkili şekilde teşvik eden önlemler getirmesi;
- 2019'dan 2021'e kadar sektör stratejisinin uygulanmasının sonuçlarını ve ayrıca Sanayi Destek Programı kapsamında dağıtılan miktarları yayımlaması;
- KOBİ destek çerçevesi etkilerinin değerlendirilmeye devam edilmesi ve belirlenen etkilere yönelik boşluk ve çakışmaların azaltılması gerekmektedir.

İşletme ve sanayi politikası ilkelerine ilişkin olarak Türkiye, orta ve yüksek teknoloji sanayi ürünleri için zorunlu olmak üzere ve kamu alımlarında %15'lik yerli fiyat avantajını uygulamasını sürdürmüştür. Ancak, söz konusu uygulama AB sanayi politikası prensiplerine aykırıdır ve inovasyon performansını iyileştirme üzerinde bir etkisi

bulunmamaktadır. İlaçlara yönelik yerelleştirme ve önceliklendirme planları raporlama döneminde sonlandırılmıştır. Kasım 2023'te kabul edilen On İkinci Ulusal Kalkınma Planı kabul edilmiştir ve söz konusu plan yeşil ve dijital dönüşüm konularında güçlü vurgulara yer vermektedir. Planın sanayi politikası perspektifi, yerli üretimi desteklemek, ithalata bağımlılığı azaltmak ve inovasyon yoluyla imalat sanayinde yapısal dönüşüme odaklanmaktadır. Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu, 2024-2025 dönemi için geniş bir eylem yelpazesini kapsayan yeni bir eylem planı kabul etmiştir ve 2019-2021'de kabul edilen sanayi stratejisinin değerlendirilmesi devam etmektedir.

Türkiye Tek Pazar Programı'nın KOBİ ayağına katılmaktadır ve Mart 2023'te katılım anlaşmasını imzalamıştır. Şubat 2024'te derlenen ülke verileri Türkiye'nin KOBİ ayağında proje teklifleri tesliminde orta düzeyde aktif olarak yalnızca %50'nin biraz altında bir oran yakalayıp başarı gösterdiğini doğrulamaktadır. Türk kuruluşların dahil olduğu farklı çağrılara yönelik 8 KOBİ ayağı projesi kabul edilmiştir ve Türkiye'de paydaşların dahil olduğu 11 proje teklifi bekleme listesinde bulunmaktadır.

Sanayi stratejilerine yönelik olarak Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından çelik, çimento ve alüminyum sektörleri için karbonsuzlaşma yol haritası (Türkiye Çimento Sektörü için Düşük Karbonlu Yol Haritası) yayımlanmıştır. Temmuz 2024'te Doğrudan Yabancı Yatırımlara yönelik yeni bir strateji yayımlanmıştır. Sanayi destek programları kapsamında yapılan yatırımlar için devlet yardımlarının dökümü, Türkiye-AB Gümrük Birliği kapsamındaki taahhütlere aykırı olarak açıklanmamıştır.

Fasıl 25: Bilim ve Araştırma

Genel olarak, Türkiye'nin bilim ve araştırma alanındaki hazırlıkları **çok ileri düzeydedir**. Rapor döneminde, özellikle Ufuk Avrupa'ya katılımıyla ve programa ilişkin farkındalığı ve kapasiteyi artırmaya yönelik eylemlerin sürdürülmesiyle bağlantılı olarak **bazı ilerlemeler** kaydetmiştir. AB ve Türkiye arasında araştırma ve yenilikçilik konusunda iyi, aktif ve genişleyen bir iş birliği vardır.

Komisyon'un geçen yılki tavsiyeleri kısmen yerine getirilmiş olup büyük ölçüde geçerliliğini korumaktadır. Önümüzdeki yıl, Türkiye özellikle şunu yapmalıdır:

- Avrupa İnovasyon Puan Tablosu'nda sıralamalarda devam eden düşüşe çözüm bulmak için inovasyonu artırma çabalarını hızlandırması gerekmektedir.

2024 Avrupa İnovasyon Puan Tablosu'na göre Türkiye, AB ortalamasının %51,7'si oranında performans göstererek Gelişmekte Olan Yenilikçiler arasında yer almaktadır. Türkiye'nin performansı Gelişmekte Olan Yenilikçiler ortalamasının üzerindedir (%485). Ancak, AB ile arasındaki performans farkı giderek büyümektedir. Türkiye, İnovasyon Puan Tablosu'nun tüm göstergeleri için veri sağlamaktadır.

Fasıl 26: Eğitim ve Kültür

Türkiye, eğitim ve kültür konusunda **kısmen hazırlıklıdır**. Başta mesleki eğitim ve ulusal yeterlilik sistemleri olmak üzere, eğitim alanında **sınırlı ilerleme** kaydedilmiştir.

Kültür alanında **sınırlı ilerleme** kaydedilmiştir. Türkiye, ulusal kalkınma politikalarında kültürün değerini kabul etmekte ve kültürel mirasının tanıtılmasını ve korunmasını teşvik etmektedir.

Komisyunun önceki tavsiyeleri yerine getirilmemiştir ve bu nedenle geçerliliğini korumaktadır. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- Kız çocuklarına ve dezavantajlı grupların çocuklarına özel önem vererek kapsayıcı eğitimi daha da geliştirmesi ve okul terk oranlarını azaltmaya yönelik çalışmaları sürdürmesi ve yakinen izlemesi;
- Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinin ve Yükseköğretimde Kalite Kurulunun iyi bir şekilde işlemlerini sağlaması;
- Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesine ilişkin 2005 UNESCO Sözleşmesi'ni uygulamaya yönelik adımlar atmaya devam etmesi gerekmektedir.

Fasıl 29: Gümrük Birliği

Türkiye, gümrük birliği alanında **iyi düzeyde** hazırlıklıdır. Rapor döneminde **bazı ilerlemeler** kaydedilmiştir. Uzun süredir devam eden ticari engellerdeki bazı ithalat ve ihracat kısıtlamaları kısmen kaldırılmıştır. Gümrük muafiyeti, serbest bölgeler ve gözetim şeması hâlâ AB müktesebatıyla tam olarak uyumlu değildir ve gümrük birliği hükümlerini ihlal etmektedir. Komisyunun 2023 yılındaki tavsiyeleri tam olarak yerine getirilmemiştir, bu nedenle tavsiyeler geçerliliğini korumaktadır. Gelecek yıl Türkiye'nin özellikle:

- Yeni mevzuatı AB Gümrük Kanunu ile tam olarak uyumlu hale getirmesi;
- Risk temelli kontrolleri ve basitleştirilmiş usulleri AB müktesebatıyla uyumlu hale getirmek için çabaları artırması;
- Ülkede malların aktarılması veya basit dönüşümü nedeniyle AB'ye ithalat sırasında malların menşeinin yanlış beyan edilmesine yol açan durumlarda idari soruşturmalarda kontrolleri güçlendirmesi ve Avrupa Sahtecilikle Mücadele Ofisi ile iş birliği yapması;
- AB-Türkiye Gümrük Birliği'nde serbest dolaşımda olan mallar üzerindeki ithalat ve ihracat kısıtlamalarının yanı sıra ek vergileri de ortadan kaldırmaya devam etmesi gerekmektedir.

GRUP 4: YEŞİL GÜNDEM VE SÜRDÜRÜLEBİLİR BAĞLANTISALLIK

Fasıl 14: Taşımacılık Politikası

Türkiye taşımacılık politikasında **orta düzeyde hazırlıklıdır** ve raporlama döneminde Türkiye'nin taşımacılık sektörünün 2053 yılına kadar karbonsuzlaştırılması çabalarını hızlandırması sebebiyle **bazı ilerlemeler kaydetmiştir**. Ancak, mevcut demiryolu işletmecisine verilen sübvansiyonlar ile TCDD'nin altyapı yöneticisinden mali bağımsızlığı sağlanamaması temel sorunlar olarak devam etmektedir. Demiryolu Çerçeve Kanunu'nun kabulü yine ertelenmiştir. Komisyunun geçen yılki tavsiyeleri tam olarak yerine getirilmemiştir ve bu nedenle geçerliliğini korumaktadır. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- Alternatif yakıtlar için yeni ve yeşil teknolojilerin benimsenmesine yönelik uygun izleme mekanizmaları ve fizibilite şemaları oluşturmayı değerlendirmesi;
- Havacılık ve deniz taşımacılığında başlayarak, taşımacılığın karbonsuzlaştırılması için kamu ve özel sektörde araçlar ve kapasite geliştirme çalışmaları başlatması ve ara hedefler belirlemesi;

- Afet konularını da içeren ilk sürdürülebilir kentsel hareketlilik planını nihai hale getirip yayımlaması ve yerel ile merkezi yönetimler arasında politika diyalogunu iyileştirerek kurumsal koordinasyonu artırması gerekmektedir.

Türkiye, genel taşımacılık alanında AB mevzuatına uyum sağlamak için çevrim içi elektronik mevzuat envanter aracını (*Electronic Legislation Inventory Tool, ELIT*) devreye almıştır; bu sistem, Türkiye'nin taşımacılık mevzuatını İngilizce olarak izleyerek AB müktesebatı ile sürekli bir uyum mekanizması oluşturmuştur. Karayolu taşımacılığında, elektrikli araç kullanan yolcu otobüsü işletmecilerine yönelik esneklik teşvikleri içeren düzenlemeler yapılmıştır. Demiryolu sektöründe ise, altyapı erişim ve kapasite tahsisine ilişkin düzenleme yayımlanmış olsa da Demiryolu Çerçeve Kanunu henüz kabul edilmemiş ve Türkiye, AB'nin Dördüncü Demiryolu Paketiyle tam uyum sağlamamıştır. GKRY'de kayıtlı, Kıbrıs ile ilgisi olan ya da son uğradığı liman GKRY'de bulunan gemiler ve uçaklara yönelik kısıtlamalar yürürlükte kaldığı sürece, Türkiye bu fasla ilişkin AB müktesebatını tam olarak uygulama konumunda olmayacaktır.

Fasıl 15: Enerji

Türkiye enerji alanında **orta düzeyde hazırlıklıdır** ve raporlama döneminde **sınırlı ilerleme kaydedilmiştir**. Yenilenebilir enerji uygulamaları yaygınlaşmaya devam etmiş ve Ulusal Enerji Verimliliği Stratejisi ve Yol Haritası benimsenmiştir. Ayrıca, yenilenebilir enerji sektöründeki yerli katkı zorunluluğu uygulamaları devam etmektedir. Ancak, Türkiye'nin doğal gaz piyasasına yönelik mevzuat değişiklikleri AB'nin Üçüncü Enerji Paketi ile uyumlu hale gelmemiştir. Genel olarak, Rusya'ya enerji bağımlılığı sürmüştür. Türkiye, nükleer güvenlik mevzuatının uyumuna yönelik çabalarına devam etmiştir. Komisyonun geçen yılki tavsiyeleri kısmen uygulanmıştır. Gelecek yıl Türkiye'nin özellikle:

- Doğal gaz piyasası reformunu derinleştirerek ayrıştırma faaliyetleri için bağlayıcı bir plan ve takvim oluşturması ve Doğal Gaz Piyasası Kanunu'nu AB'nin Üçüncü Enerji Paketi ile uyumlu hale getirmek için güncellemesi;
- Akkuyu Nükleer Santrali'nde stres testlerini ve nükleer güvenlik mevzuat uyumunu tamamlaması;
- Yerli katkı zorunluluğu uygulamalarına son vermesi gerekmektedir.

AB enerji politikası, enerji arzı, altyapı, iç enerji piyasası, yenilenebilir enerji, enerji verimliliği, nükleer enerji ve radyasyondan korunma gibi alanları kapsamaktadır. Enerji arz güvenliği alanında, Türkiye 2023 itibarıyla 37,2 milyon metrik ton ile dünyanın en büyük yedinci sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) ithalat kapasitesine ulaşmış ve doğal gaz ticaret merkezi olma hedefi doğrultusunda mevcut altyapı yatırımlarını sürdürmüştür. Türkiye, 2023 yılında kömür ithalatında Rusya'ya bağımlılığını iki katına çıkararak, kömürden kaynaklanan karbon emisyon oranlarını yüksek seviyelere taşımıştır. Raporlama döneminde, elektrik üretim kapasitesindeki büyümenin %99,5'i yenilenebilir enerjiye dayalı olup, bahse konu enerji türü toplam kurulu gücün %56'sını oluşturmaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin 2030 yılına kadar 20 milyar avro enerji verimliliği yatırımı hedefi, kamu ve özel sektör iş birliğiyle gerçekleştirilecektir.

Fasıl 21: Trans-Avrupa Ağları

Türkiye, Trans-Avrupa ağlarında **çok ileri düzeydedir**; ancak raporlama döneminde **sınırlı ilerleme kaydedilmiştir**. Ulaşım ağları alanında Halkalı-Kapıkule demiryolu hattının inşasında ilerleme katedilmiştir. Komisyonun geçen yılki tavsiyeleri geçerliliğini korumaktadır. Gelecek yıl Türkiye'nin özellikle:

- AB müktesebatına uygun, şeffaf, maliyet tabanlı ve ayrımcı olmayan bir doğal gaz transit rejimi oluşturması;
- Yavuz Sultan Selim Köprüsü'nün demiryolu bağlantıları için somut adımlar atması;
- TEN-T ağlarında uyumu kolaylaştırmak amacıyla AB müktesebatının önemli bölümlerine uyum çalışmalarını hızlandırması gerekmektedir.

Taşımacılık ağları ile ilgili olarak, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırısının ardından, Avrupa ile Asya'yı Türkiye üzerinden bağlayan Trans-Hazar Ulaştırma Koridoru'nun önemi büyük ölçüde artmıştır. Türkiye, Halkalı-Kapıkule demiryolu hattının tüm aşamalarında ilerlemeye devam etmiştir; Çerkezköy-Kapıkule bölümünde %78 fiziki ilerleme sağlanmış, diğer iki bölümde ilerleme ise geride kalmıştır. Yavuz Sultan Selim Köprüsü üzerindeki eksik demiryolu bağlantıları için proje hazırlıkları önemini korumaya devam etmektedir.

Elektrik iletim ağlarında, yenilenebilir enerjinin şebekeye entegrasyonu, ülkenin elektrik altyapısını modernize etme konusunda önemli bir zorluk teşkil etmektedir. Türkiye'nin 2024-2030 enerji verimliliği eylem planı kapsamında elektrik şebekesine 2030 yılına kadar yaklaşık 10 milyar avro yatırım yapılması hedeflenmektedir. Türkiye, 2026 yılına kadar Avrupa Elektrik İletim Sistemi Operatörleri Ağı'nda (ENTSO-E) gözlemci üyelik statüsüne sahiptir. 2023 itibarıyla Türkiye'deki elektrik iletim hattı uzunluğu 73.806 km olup, komşu ülkelerle AB piyasasına Bulgaristan ve Yunanistan üzerinden 15 bağlantı hattı bulunmaktadır.

Fasıl 27: Çevre ve İklim Değişikliği

Türkiye bu alanda **belirli düzeyde** hazırlıklıdır ve raporlama döneminde **sınırlı ilerleme** kaydetmiştir. Türkiye 2024 yılının mart ayında İklim Değişikliğine Uyum Stratejisi ve Eylem Planı'nı ve 2024-2030 İklim Değişikliğiyle Mücadele Stratejisi ve Eylem Planı'nı yenilemiştir. Fakat Türkiye henüz bir iklim kanunu, ulusal bir emisyon ticaret sistemi kurulmasına yönelik hükümler ve 2053' kadar net sıfır hedefine ulaşabilmek için uzun vadeli düşük emisyonlu kalkınma stratejisi kabul etmemiştir. Türkiye'nin iklim değişikliğiyle mücadelede genel azim seviyesi ciddi derecede yetersiz kalmıştır. Türkiye'nin Paris Anlaşması uyarınca güncellenmiş ulusal katkısı emisyonları düşürmede hâlen yetersiz kalmaktadır. COP30 öncesi hazırlanacak ve teslim edilecek yeni bir Ulusal Katkı Beyanı'nın geniş kapsamlı bir azim seviyesi ve özellikle mutlak bir emisyon azaltım hedefi içermesi önemlidir.

Geçen yılki tavsiyeler uygulanmamıştır, bu yüzden söz konusu tavsiyeler büyük ölçüde hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönergesi ve diğer yatay çevre mevzuatının tam olarak uygulanması yoluyla, depremden etkilenen bölgelerde daha sağlam binalar inşa ederken çevre standartlarının karşılanması;
- Endüstriyel kirlilik, su ve atık ile doğa koruma ve hava kalitesine ilişkin yönergelere uyumunu tamamlarken depremden etkilenen bölgelerde asbeste maruz kalmaya karşı korumanın gerektiği gibi uygulanmasını sağlaması;
- Başta emisyon ticareti olmak üzere, iklim eylemine ilişkin AB müktesebatına uyumunu tamamlaması ve iklim değişikliğine ilişkin Paris Anlaşması kapsamında beklenen katkıları sonuçlandırması gerekmektedir.

GRUP 5: KAYNAKLAR, TARIM VE UYUM

Fasıl 11: Tarım ve Kırsal Kalkınma

Türkiye bu alanda **belirli düzeyde** hazırlıklıdır ve **sınırlı ilerleme** kaydetmiştir. Bununla birlikte Türkiye'nin tarımı destekleme politikası AB ortak tarım politikası ilkelerinden uzaklaşmaya devam etmektedir. IPARD'ın uygulanmasında kapsamının tüm ülkeyi içine alacak şekilde genişletilmesi ve fonların kayda değer kullanımı dolayısıyla iyi düzeyde ilerleme kaydedilmiştir. Türkiye Yeşil Mutabakat eylem planı kapsamında sürdürülebilir tarım konusunda ilerleme kaydetmek için kayda değer hiçbir adım atmamıştır.

Geçen yılki tavsiyelerin yalnızca bir kısmı uygulanmıştır. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- Tarımsal destek politikasına ilişkin mevzuatını AB müktesebatı ile uyumlaştırması;
- Çiftçi Sürdürülebilirlik Veri Ağı (*Farmer Sustainability Data Network-FSDN*) ve Entegre İdare ve Kontrol Sistemi (*Integrated Administration and Control System-IACS*) kurması;
- Sığır eti ve canlı hayvan kotaları kalıcı olarak açması ve bu alanda şeffaf bir yönetim sistemi uygulaması gerekmektedir.

Fasıl 12: Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikası

Türkiye, gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı politikası alanında **belirli düzeyde** hazırlıklıdır. Bu alanda geniş kapsamda raporlama dönemi boyunca **ilerleme kaydedilmemiştir**. Gıda güvenliği konusunda, gıda işletmelerinin AB standartlarına uygun hâle getirilmesinde iyileştirme henüz yapılmamıştır. Bu alandaki AB müktesebatının tam olarak uygulanması için daha fazla çalışma yapılması gerekmektedir.

Geçen yılki tavsiyeler uygulanmamıştır, bu yüzden söz konusu tavsiyeler büyük ölçüde hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- Çiğ süt başta olmak üzere gıda tesislerini AB standartlarına uyacak şekilde iyileştirmesi;
- Pestisit kalıntılarına ilişkin AB'nin maksimum limitlerini karşılaması ve tekrarlayan eksiklikleri etkili bir şekilde gidermesi;
- Zoonoz hastalıkların kontrolü sistemine AB Tek Sağlık yaklaşımını entegre etmesi gerekmektedir.

Fasıl 13: Balıkçılık ve Su Ürünleri Yetiştiriciliği

Türkiye bu alanda **orta düzeyde** hazırlıklıdır. Kaynakları koruma ve filo yönetimi konularında yasal çerçevenin iyileştirilmesi yoluyla **biraz ilerleme** kaydedilmiştir.

Geçen yılki tavsiyelerin bir kısmı yerine getirilmiştir bu yüzden söz konusu tavsiyeler büyük ölçüde hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl Türkiye'nin özellikle:

- Sürdürülebilir balıkçılık yönetimini destekleyen bilimsel tavsiyeler için özellikle veri toplama ve veri paylaşımı da dâhil olmak üzere, balıkçılık yönetimini AB hukukuyla uyumlaştırma çabalarını hızlandırması;
- Piyasa politikasını, özellikle meslek kuruluşlarının tanınmasını ve rollerini düzenleyen kriterler konusunda AB kurallarıyla uyumlu hâle getirme çabalarını hızlandırması;
- Akdeniz'de iyi düzeyde uyumun sağlanması için revize edilmiş AB standartları doğrultusunda denizde balıkçılığın kontrolü ve denetimini sağlanması ve av belgeleme programları da dâhil olmak üzere yasa dışı, raporlanmamış ve düzenlenmemiş balıkçılık faaliyetleriyle mücadeleyi ele almak ve iyileştirilmek için kayda değer çaba sarf etmesi gerekmektedir.

Fasıl 22: Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu

Türkiye, bölgesel politika ve yapısal araçların koordinasyonu alanında **orta düzeyde** hazırlıklıdır. Programlama ve mali yönetimde bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Komisyonun 2023 yılındaki tavsiyeleri geçerliliğini korumaktadır. Gelecek yıl Türkiye'nin özellikle:

- Bölgesel politika uygulamasındaki yapısal zayıflıkları ele alması;
- IPA II kapsamında devam eden operasyonların izlenmesini iyileştirmesi ve IPA III kapsamındaki programlamayı hızlandırması;
- Yerel demokrasinin düzgün işleyişini ve daha dengeli bölgesel kalkınmayı sağlaması gerekmektedir.

Fasıl 33: Mali ve Bütçesel Hükümler

Türkiye, mali ve bütçesel hükümler alanında **belirli düzeyde hazırlıklıdır**. Rapor döneminde **ilerleme kaydedilmemiştir**.

Komisyonun geçen yılki tavsiyesi yerine getirilmemiştir ve bu nedenle söz konusu tavsiye hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- Gayrisafi Millî Gelir (GSMG) envanterini Eurostat'ın GSMG Envanter Rehberi ile daha uyumlu hâle getirmesi gerekmektedir.

Türkiye, öz kaynaklar sisteminin uygulanması ile bağlantılı temel politika alanlarında temel ilke ve kurumları oluşturmuştur (bkz. Fasıl 16- Vergilendirme, Fasıl 18- İstatistik, Fasıl 29- Gümrük Birliği ve Fasıl 32- Mali Kontrol). Zamanı gelince öz kaynaklar sisteminin doğru bir biçimde uygulanması için sağlam koordinasyon yapıları kurması, idari kapasite oluşturması ve uygulama kuralları benimsemesi gerekmektedir. İşlenmiş tarım ürünleri ve sanayi ürünleri (kömür ve çelik ürünleri hariç) ile ilgili olarak AB ile tesis edilen Gümrük Birliği, Türkiye'nin gümrük mevzuatının AB gümrük müktesebatı ile kayda değer şekilde uyumunu sağlamaya devam etmektedir. Türkiye, Birlik Gümrük Kodu ile uyumlu

bir gümrük kanunu tasarısını henüz kabul etmemiştir. Kabulü, geleneksel öz kaynaklardaki hazırlığı kolaylaştıracaktır (başta gümrük vergileri olmak üzere).

Katma değer vergisine dayalı kaynak için, KDV matrahını ve ağırlıklı ortalama oranını doğru bir şekilde hesaplamaya yönelik sistemler henüz mevcut değildir. KDV ve gümrük vergilerindeki yolsuzluk, kayıt dışı ekonominin büyüklüğü gibi, sorun oluşturmaya devam etmektedir. Vergi yapısı, muafiyetler, özel usuller ile ilgili mevzuat ve indirimli oranların kapsamına ilişkin mevzuat, AB müktesebatı ile tam olarak uyumlu değildir.

Gayrisafi millî gelire dayalı kaynak konusunda, Türkiye ulusal hesaplarını ve GSMG hesaplamalarını Avrupa hesaplar sistemi (ESA 2010) ile tam uyumlu hâle getirmeye yönelik çabalarını sürdürmüştür. Tahminlerin kapsamlılığını, gözlem dışı ekonomiyi dikkate alacak şekilde geliştirmesi de gerekmektedir. GSMG envanteri Eurostat'ın Envanter Rehberi'yle tam olarak uyumlu değildir ve verilerin iletimi her zaman zamanında gerçekleşmemektedir.

İdari altyapı bakımından Türkiye'nin, AB müktesebatı ile uyumlu olarak, AB bütçesine yapacağı katkının doğru şekilde hesaplanması, tahmini, muhasebeleştirilmesi, tahsili, ödenmesi, kontrolü ve AB'ye raporlanmasını sağlamak için yeterli idari kapasiteye ve uygulama kurallarına sahip, tam anlamıyla işlevsel bir koordinasyon yapısı oluşturması gerekmektedir.

GRUP 6: DIŞ İLİŞKİLER

Fasıl 30: Dış İlişkiler

Türkiye, dış ilişkiler konusunda **orta düzeyde hazırlıklıdır**. Rapor döneminde **az ilerleme kaydedilmiştir**.

Komisyonun geçen yılki tavsiyeleri yerine getirilmemiştir ve bu nedenle hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- Gümrük tarifelerini, Ortak Gümrük Tarifesi ile tam olarak uyumlu hâle getirmesi;
- AB'nin Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi ve çift kullanımlı malzemenin ihracatının kontrolü düzenlemesine uyumunu tamamlaması;
- Yüksek Düzeyli Ticaret Diyalogu kapsamında belirlenen öncelikli ticaret engellerinin ele alınması gerekmektedir.

Rapor döneminde ortak ticaret politikası konusunda biraz ilerleme kaydedilmiştir. Türkiye yararlanıcı ülkeler ve ürünler açısından ilave vergilerin kaldırılması ve AB'nin Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi'ne uyum konusunda ilerleme sağlamamıştır. Ancak Türkiye, farmakolojik ürünler üzerinde yerelleştirme ve önceliklendirme tedbirleri konusunda önemli bir sorunu çözmüştür. Türkiye, dört yeni korunma soruşturması başlatmıştır, bunlardan iki tanesini nihai önlemlerle tamamlamış ve iki tanesini korunma yöntemleri ile uzatmıştır. Türkiye, AB'den gelen ihracat mallarına karşı iki tane gözden geçirme soruşturması başlatmıştır.

Özellikle Doha Kalkınma Gündemi'yle ilgili olmak üzere Dünya Ticaret Örgütü bünyesinde, OECD ve G20'de, AB ve Türkiye arasında daha yakın bir eş güdüme ihtiyaç duyulmaktadır.

Dünya Ticaret Örgütü'nde, Türkiye müzakerelere aktif olarak katılmasına rağmen, bugüne kadar Elektronik Ticaret Anlaşması'na ilişkin müzakere edilen metne veya Elektronik Ticarete İlişkin Ortak Beyan Girişimi'nin (WTO INF/ECOM/87) eş-düzenleyicilerinin ilgili bildirisine desteğini eklemeyi reddetmiştir.

Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin (Karar 1/2006) köprü mevzuatının, revize edilen Pan Avrupa Akdeniz Tercihli Menşe Kurallarına Dair Bölgesel Konvansiyon'un yeni hükümleriyle uyumlu hâle getirilmesi amacıyla teknik olarak güncellenmesi gerekmektedir. Türkiye, askerî ekipman ve teknoloji ve çift kullanımlı malzemenin ihracat kontrollerine ilişkin olarak çok taraflı ihracat kontrolü düzenlemelerine ilişkin AB tutumuyla uyum sağlamamıştır. Türkiye'nin, AB'nin Rusya'ya karşı uyguladığı kısıtlayıcı tedbirlere uymaması endişe kaynağı olmaya devam ederken çift kullanımlı malzemelere ilişkin olarak Rusya'ya yönelik AB yaptırımlarının etkisiz hâle getirilmesini önlemek için bazı pratik önlemler almıştır.

Üçüncü ülkelerle ikili ticaret ve yatırım anlaşmalarıyla ilgili olarak Türkiye'nin 24'ü AB Üye Devletleri ile ve 23'ü Serbest Ticaret Anlaşması olmak üzere yürürlükte olan 89 adet ikili yatırım anlaşması bulunmaktadır. Türkiye, 2024-2028 dönemini kapsayan doğrudan yabancı yatırım stratejisini belirlemiştir. Türkiye, AB-Türkiye Gümrük Birliği kapsamında ortak ticaret politikasından saparak, AB'nin benzer anlaşmalarının bulunmadığı Malezya, Venezuela ve Birleşik Arap Emirlikleri ile serbest ticaret anlaşmalarını uygulamaya devam etmiştir. Buna ek olarak Türkiye, Özbekistan, Pakistan ve Azerbaycan ile tercihli ticaret anlaşmalarını uygulamıştır.

Kalkınma politikası ve insani yardım alanlarında, 2023 yılında Türkiye tarafından yapılan resmî kalkınma yardımları, Gayrisafi Millî Gelir (GSMG) %0,6'sına karşılık gelen 6,19 milyar avro tutarındadır. Bu oran Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi 17'de yer verilen %0,7 oranının altında kalmıştır. Yardımların büyük bölümü, Suriye ile ilgili olup Türkiye'de yürütülen projelere insani destek sağlanması amacıyla kullanılmıştır.

Fasıl 31: Dış, Güvenlik ve Savunma Politikası

Türkiye, dış ilişkiler konusunda **orta düzeyde hazırlıklıdır**. Rapor döneminde **ilerleme kaydedilmemiştir**. Türkiye, AB-Türkiye ilişkileri bağlamında önemli bir unsur olan dış politika alanında aktif ve önemli bir aktördür. Ancak, dış politikası AB'nin Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası (ODGP) kapsamındaki öncelikleriyle çelişmeye devam etmiştir. Bu durum, özellikle Rusya'ya yönelik AB yaptırımlarıyla uyumsuzluğun yanı sıra AB tarafından terör örgütü olarak listelenen Hamas'ın da nitelendirilmesi nedeniyle yaşandı. Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (ODGP) kapsamında Türkiye, AB kriz yönetimi misyonlarına ve operasyonlarına aktif olarak katılmaya ve önemli katkılarda bulunmaya devam etmiştir.

Türkiye'nin dış politikası, büyük bir değişime uğramadan, ancak güncellenmiş bir vizyonla "360 derece" stratejik bakış açısını sürdürmüştür. AB üyeliğine bağlılığını sürdürdüğünü dile getirmiştir. Türkiye, diplomatik, ekonomik, güvenlik ve savunma alanlarında kapsamlı bir vizyon ortaya koyarak ortaklıklarını çeşitlendirmektedir ve stratejik özerkliğini ortaya koymaktadır.

Türkiye'nin, Güney Kafkasya ve Orta Asya'daki varlığı ve jeopolitik iddiası artmaktadır ve Türkiye, Afrika, Latin Amerika ve Asya ülkeleri ile ilişkileri genişletmeye yönelik çabalarını devam ettirmiştir. Türkiye, Afrika, Asya, Körfez ve Latin Amerika ülkeleriyle ilişkilerini yoğunlaştırırken, Arap ülkeleri ve Ermenistan ile bölgesel normalleşme çabalarını artırmıştır. Rusya'nın Ukrayna'ya karşı başlattığı saldırı savaşında Türkiye, Ukrayna'nın egemenliğini ve toprak bütünlüğünü desteklemiş hem Rusya hem de Ukrayna ile siyasi, ekonomik ve diplomatik ilişkiler kurmuştur. Buna karşın Türkiye, AB'nin Rusya'ya yönelik kısıtlayıcı tedbirlerine uyum göstermekten kaçınmış ve Rusya ile ticari, ekonomik ve enerji ilişkilerini önemli ölçüde yoğunlaştırmıştır. Rusya'ya yönelik yaptırımların Türkiye toprakları üzerinden aşılmasına karşı AB-Türkiye iş birliği devam etmiştir ve bazı sonuçlar elde edilmiştir.

7 Ekim 2023 tarihinde Hamas terör grubunun İsrail'e yönelik saldırılarının ardından, Türkiye'nin Hamas'ı destekleyen söylemleri, AB yaklaşımı ile tamamen uyumsuzdur. Ortadoğu Barış Süreci konusunda Türkiye, iki devletli çözümün hayata geçirilebilmesi için siyasi sürecin yeniden başlatılması gerektiği yönündeki AB tutumuna katılmaktadır.

Komisyonun geçen yılki tavsiyeleri kısmen yerine getirilmiştir ve bu nedenle hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- Yüksek Temsilcinin AB adına açıklamaları ve ODGP hakkında ilgili Konsey kararları ile uyumu kayda değer biçimde geliştirmeye yönelik kararlı adımlar atması;
- Rusya'nın özellikle askeri amaçlarla kullandığı ileri teknoloji ürünlerine yönelik kısıtlayıcı tedbirlerin ihlal edilmesinin önlenmesi ve tespit edilmesine yönelik çabalarını artırılması;
- dış ve güvenlik politikası konusunda AB ile siyasi diyalogu daha da geliştirmesi ve fikir ayrılıklarının azaltılması için çalışarak, birbirine yakınlaşan çıkarlar için işbirliği arayışında olması gerekmektedir.

Fasıl 31: Dış, Güvenlik ve Savunma Politikası

Türkiye, dış ilişkiler konusunda **orta düzeyde hazırlıklıdır**. Rapor döneminde **ilerleme kaydedilmemiştir**. Türkiye, AB-Türkiye ilişkileri bağlamında önemli bir unsur olan dış politika alanında aktif ve önemli bir aktördür. Ancak, dış politikası AB'nin Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası (ODGP) kapsamındaki öncelikleriyle çelişmeye devam etmiştir. Bu durum, özellikle Rusya'ya yönelik AB yaptırımlarıyla uyumsuzluğun yanı sıra AB tarafından terör örgütü olarak listelenen Hamas'ın da nitelendirilmesi nedeniyle yaşandı. Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (ODGP) kapsamında Türkiye, AB kriz yönetimi misyonlarına ve operasyonlarına aktif olarak katılmaya ve önemli katkılarda bulunmaya devam etmiştir.

Türkiye'nin dış politikası, büyük bir değişime uğramadan, ancak güncellenmiş bir vizyonla "360 derece" stratejik bakış açısını sürdürmüştür. AB üyeliğine bağlılığını sürdürdüğünü dile getirmiştir. Türkiye, diplomatik, ekonomik, güvenlik ve savunma alanlarında kapsamlı bir vizyon ortaya koyarak ortaklıklarını çeşitlendirmektedir ve stratejik özerkliğini ortaya koymaktadır.

Türkiye'nin, Güney Kafkasya ve Orta Asya'daki varlığı ve jeopolitik iddiası artmaktadır ve Türkiye, Afrika, Latin Amerika ve Asya ülkeleri ile ilişkileri genişletmeye yönelik çabalarını devam ettirmiştir. Türkiye, Afrika, Asya, Körfez ve Latin Amerika ülkeleriyle ilişkilerini yoğunlaştırırken, Arap ülkeleri ve Ermenistan ile bölgesel normalleşme çabalarını artırmıştır. Rusya'nın Ukrayna'ya karşı başlattığı saldırı savaşında Türkiye, Ukrayna'nın egemenliğini ve toprak bütünlüğünü desteklemiş hem Rusya hem de Ukrayna ile siyasi, ekonomik ve diplomatik ilişkiler kurmuştur. Buna karşın Türkiye, AB'nin Rusya'ya yönelik kısıtlayıcı tedbirlerine uyum göstermekten kaçınmış ve Rusya ile ticari, ekonomik ve enerji ilişkilerini önemli ölçüde yoğunlaştırmıştır. Rusya'ya yönelik yaptırımların Türkiye toprakları üzerinden aşılmasına karşı AB-Türkiye iş birliği devam etmiştir ve bazı sonuçlar elde edilmiştir.

7 Ekim 2023 tarihinde Hamas terör grubunun İsrail'e yönelik saldırılarının ardından, Türkiye'nin Hamas'ı destekleyen söylemleri, AB yaklaşımı ile tamamen uyumsuzdur. Ortadoğu Barış Süreci konusunda Türkiye, iki devletli çözümün hayata geçirilebilmesi için siyasi sürecin yeniden başlatılması gerektiği yönündeki AB tutumuna katılmaktadır.

Komisyonun geçen yılki tavsiyeleri kısmen yerine getirilmiştir ve bu nedenle hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- Yüksek Temsilcinin AB adına açıklamaları ve ODGP hakkında ilgili Konsey kararları ile uyumu kayda değer biçimde geliştirmeye yönelik kararlı adımlar atması;
- Rusya'nın özellikle askeri amaçlarla kullandığı ileri teknoloji ürünlerine yönelik kısıtlayıcı tedbirlerin ihlal edilmesinin önlenmesi ve tespit edilmesine yönelik çabalarını artırılması;
- Dış ve güvenlik politikası konusunda AB ile siyasi diyalogu daha da geliştirmesi ve fikir ayrılıklarının azaltılması için çalışarak, birbirine yaklaşan çıkarlar için iş birliği arayışında olması gerekmektedir.